

HAL
open science

Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg. Vol. 10: Letters written for the Emperor, Duke Sigismund of Austria, Imperial Chancellor Kaspar Schlick and Pope Calixtus, 1443-1457 (nos. 1-151). Latin text. Preliminary version

Michael Von Cotta-Schönberg

► **To cite this version:**

Michael Von Cotta-Schönberg. Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg. Vol. 10: Letters written for the Emperor, Duke Sigismund of Austria, Imperial Chancellor Kaspar Schlick and Pope Calixtus, 1443-1457 (nos. 1-151). Latin text. Preliminary version. 2024. hal-04395821

HAL Id: hal-04395821

<https://hal.science/hal-04395821>

Preprint submitted on 15 Jan 2024

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg.

Vol. 10: Letters written for the Emperor, Duke Sigismund of Austria, Imperial Chancellor Kaspar Schlick and Pope Calixtus, 1443-1457 (nos. 1-151). Latin text.

Preliminary version

**Copenhagen
2024**

Abstract

The present volume contains a) a list of the 134 letters published by Wolkan that Enea Silvio Piccolomini wrote for Emperor Friedrich III, Duke Sigismund of Austria, and the imperial chancellor, Kaspar Schlick, from 1443 to 22 January 1454, b) the Latin text of 6 letters he wrote for the emperor from 1454 to 1455, and c) the Latin text of 11 letters he wrote, as a cardinal, for Pope Calixtus III in 1457.

Keywords

Enea Silvio Piccolomini; Pope Pius II; Papst Pius II; Papa Pio II; Emperor Frederick III (Habsburg); Kaiser Friedrich III (Habsburg); Pope Calixtus III; Kaspar Schlick; Renaissance Humanism; Letters.

Editor / Translator

Michael von Cotta-Schönberg

Mag. Art. (University of Copenhagen)

Bach. Philosophie (University of Louvain)

Emeritus Deputy Director, The Royal Library, Copenhagen

Emeritus University Librarian, University of Copenhagen

e-mail: typsita@gmail.com

ORCID identity: 000-0001-8499-4142

Note to the reader

This volume only includes letters written by Piccolomini for the Emperor, Duke Sigismund, Chancellor Schlick and Pope Calixtus III. Letters written for colleagues in the chancery or others are excluded.¹

The Final Version of the present volume, to be published in 2025, will include the indices to volumes 1-9 of the present edition.

¹ Letters in Wolkan 1: 2, nos. 5, 10, 11, 51, 64, 108

Table of volumes

1. General introduction. Letters 1431-1441 (nos. 1-33)
2. Letters 1442-1443 (nos. 34-110)
3. Letters 1444 (nos. 111-165)
4. Letters 1445-1447 (nos. 166-225)
5. Letters 1448-1452 (nos. 226-283)
6. Letters 1453 (nos. 284-435) *[In preparation. To be released in 2024]*
7. Letters 1454 (nos. 436-580). *[In preparation. To be released in 2024]*
8. Letters 1455-1457 (nos 581-683). *[In preparation. To be released in 2025]*
9. Letters 1457¹-1458 (nos. 684-910). *[In preparation. To be released in 2025]*
10. Letters written for the emperor, the imperial chancellor and the pope 1442-1457 (nos. *1-151).
Indices *[In preparation. To be released in 2025]*

¹ Including letters from the end of December 1457, after his appointment as a cardinal.

Table of contents

List of manuscripts and editions used

I. List of letters written for Emperor Friedrich III, Chancellor Kaspar Schlick and Duke Siegmund, 1442-1455 (included in Wolkan's edition)

II. Letters written by Bishop Piccolomini for Emperor Friedrich 1454-1455 (not in Wolkan)

- 135. Friedrich V to Alfonso V (c. 27 June 1454, Wiener Neustadt)
- 136. Friedrich V to Charles VII (27 June 1454, Wiener Neustadt)
- 137. Friedrich V to Nicolaus V (18 August 1454, Wiener Neustadt)
- 138. Friedrich V to Nicolaus V (12 January 1455, Wiener Neustadt)
- 139. Friedrich V to Calixtus III (29 April 1455, Wiener Neustadt)
- 140. Friedrich V to Alfonso V (10 May 1455, Wiener Neustadt)

III. Letters written by Cardinal Piccolomini for Pope Calistus III (not in Wolkan)

- 141. Letter to Charles VII (26 June 1457, Rome)
- 142. Letter to Friedrich III (31 August 1457, Rome)
- 143. Letter to Juan Carvajal (1 October 1457, Rome)
- 144. Letter to Juan Carvajal (15 October 1457, Rome)
- 145. Letter to Dietrich Schenk von Erbach (15 October 1457, Rome)
- 146. Letter to Ladislaus the Posthumous (20 October 1457, Rome)
- 147. Letter to Ladislaus the Posthumous (1 December 1457, Rome)
- 148. Letter to Charles VII (1 December 1457, Rome)
- 149. Letter to Heinrich Leubing (1 December 1457, Rome)
- 150. Letter to Ladislaus the Posthumous (1 December 1457, Rome)
- 151. Letter to Nikolaus von Kues (1 December 1457, Rome)

List of manuscripts and editions used

- **Bologna / Biblioteca Universitaria**
1200 (B1)
- **Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana**
Ott. lat. 347¹ (V6)
Urb. lat. 401² (V7)
Urb. lat. 403³ (V10)
Urb. lat. 6941⁴ (V9)
Vat. lat. 1787⁵ (V5)
- **Firenze / Biblioteca Medicea Laurentiana (BML)**
Plut. 45, 19⁶ (F1)
- **Wolfenbüttel / Herzog August Bibliothek (HAB)**
Guelph 90, Weissenburg, 90⁷ (X1)
- *[Pii II] Epistolae familiares. De duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Descriptio urbis Viennensis.* Edit. Nicolaus de Wyle. Nürnberg: Antonius Koberger, 1481. [With later editions of 1486 and 1496]. [ISTC ip00717000, ip00719000; ip00720000].⁸ (KO)

¹ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Ott.lat.347

² https://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.lat.401

³ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.lat.403

⁴ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.6941

⁵ https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.1787

⁶ <http://mss.bmlonline.it/s.aspx?Id=AWOIitZhiI1A4r7GxMMFJ&c=Aeneae%20Silvii%20Epistole#/oro/7>

⁷ https://hab.bodleian.ox.ac.uk/en/image-viewer/?manifest=https://iiif.hab.de/object/mss_90-weiss/manifest

⁸ <https://daten.digitale-sammlungen.de/0004/bsb00043819/images/index.html?id=00043819&groesser=&fip=193.174.98.30&no=&seite=1>

I. List of letters written for Emperor Friedrich III, Chancellor Kaspar Schlick and Duke Siegmund, 1442-1455 (included in Wolkan's edition)

1. Friedrich III to an unnamed (8 April 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 1, pp. 1-3.

Incipit: Pridem ambasiatores.

(Meeting in Hainburg).

2. Friedrich III to Wladyslaw III (Mid April 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 2, pp. 3-5.

Incipit: Ex superioribus partibus.

(Meeting in Hainburg).

3. Kaspar Schlick to Gianfrancesco II Gonzaga (2 May 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 3, pp. 5-7.

Incipit: Curavit semper.

(Cordial relationships).

4. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (6 May 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 4, pp. 7-8.

Incipit: Recepi litteras vestras.

(Meeting in Pressburg).

5. Kaspar Schlick to Matthias Thallóczy (6 May 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 6, pp. 9-12.

Incipit: Gavis sum non modice.

(The Turkish peril).

6. Friedrich III to Giuliano Cesarini (c. 6 May 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 7, pp. 12-13.

Incipit: Cognovimus ex litteris.

(Meeting in Pressburg).

7. Friedrich III to Dénes Szécsy (c. 10 May 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 8, pp. 13-15.

Incipit: Retulit nobis magnificus.

(Meeting in Pressburg).

8. Kaspar Schlick to Filippo Maria Visconti (Mid May 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 9, pp. 15-16

Incipit: Cum nuper Mediolanum.

(Mutual services).

9. Friedrich III to the Chapter of Strassbourg (c. 25 May 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 12, pp. 18-19.

Incipit: Ad nostram nuper.

10. Friedrich III to a prelate (June 1443, Wien?)

WO, 1: 2, nr. 13, pp. 18-19.

Incipit: Recepimus ex manibus.

(Church unity).

11. Friedrich III to Charles VII (1 June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 14, pp. 21-24.

Incipit: Accidit non sine gravi.

(Invitation to the Diet of Nürnberg).

12. Kaspar Schlick to János de Dominis (Beg. June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 15, pp. 24-26.

Incipit: Fuit apud me.

(The situation in Hungary).

13. Friedrich III to the City of Siena (24 June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 16, pp. 27-29.

Incipit: Permolesta nobis res.

(Invitation to meeting in Nürnberg).

14. Friedrich III to Eugenius IV (25 June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 17, pp. 30-32.

Incipit: Desideravimus hactenus.

(Invitation to the Diet of Nürnberg and on a new council).

15. Friedrich III to the College of Cardinals (25 June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 18, pp. 33-35.

Incipit: Non latet vestras.

(A new council).

16. Kaspar Schlick to a cardinal (End June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 19, pp. 35-36.

Incipit: Fuit hic.

(A new council).

17. Kaspar Schlick to a cardinal (End June 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 20, pp. 36-37.

Incipit: Teneo memoriae illa.

(A new council).

18. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (Beg. July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 21, pp. 37-41.

Incipit: In Haynburga nuper.

(Polish troubles for the chancellor in Hungary).

19. Friedrich III to Filippo Maria Visconti (Beg. July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 22, pp. 41-42.

Incipit: Etsi omnibus.

(Piccolomini's Milanese provostship).

20. Kaspar Schlick to Niccolò degli Arcimboldi (Beg. July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 23, pp. 42-44.

Incipit: Venit Mediolanum.

(Various matter including Piccolomini's Milanese provostship).

21. Kaspar Schlick to Gianfrancesco II Gonzaga (Beg. July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 24, pp. 44-45.

Incipit: Fuerunt mihi.

(Exchange of news).

22. Friedrich III to Giuliano Cesarini (Beg. July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 25, pp. 45-48.

Incipit: Attulit nobis vester.

(Hungarian depredations).

23. Kaspar Schlick to Lörinc Hédervary (End July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 26, pp. 48-49.

Incipit: Intellexi cum ex litteris.

(Hungarian depredations).

24. Friedrich III to Wladyslaw III (End July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 27, pp. 49-55.

Incipit: Scribit nobis vestra / Cognovimus ex litteris.

(Difficulties of meeting).

25. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (End July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 28, pp. 55-58.

Incipit: Hortatur me.

(Hungarian depredations).

26. Friedrich III to Lörinc Hédervary (End July 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 29, pp. 58-59.
Incipit: Audivimus laeto.
 (*Crusade against the Turks*).

27. Kaspar Schlick to Eugenius IV (16 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 30, pp. 59-60.
Incipit: Obiit nudiustertius.
 (*The See of Freising*).

28. Kaspar Schlick to a cardinal (c. 20 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 31, pp. 60-62.
Incipit: Non fugit paternitatem
 (*The See of Freising*).

29. Kaspar Schlick to a cardinal (c. 20 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 32, pp. 62-64.
Incipit: Ego semper spem habui.
 (*The See of Freising*).

30. Friedrich III to an Italian prince (c. 20 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 33, p. 64.
Incipit: Recepimus litteras tuas.
 (*News*).

31. Friedrich III to a prince (c. 20 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 34, pp. 64-65.
Incipit: Gratae nuper fuerunt.
 (*News*).

32. Duke Siegmund to Charles VII (21 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 35, pp. 65-66.

Incipit: Intelliget vestra serenitas.
(The Armagnacs).

33. Friedrich III to Charles VII (22 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 36, pp. 66-68.
Incipit: Etsi Suicensium.
(The Armagnacs).

34. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (31 August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 37, pp. 68-75.
Incipit: Scribit mihi crebro.
(Pancraz of St. Miklos).

35. Kaspar Schlick to Louis Aleman (End August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 38, pp. 75-76.
Incipit: Ex jussu litterarum.
(Varia.)

36. Friedrich III to Pedro de Portugal (End August 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 39, pp. 76-77.
Incipit: Venerunt his diebus.
(Margravate of Treviso).

37. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (Beg. September 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 40, pp. 77-78.
Incipit: Videbit revendissima.
(Negotiations with Wladyslaw III).

38. Kaspar Schlick to a Hungarian magnate (Autumn (?) 1443, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 41, pp. 78-80.
Incipit: Si vobis usque modo.
(Support for Ladislaus the Posthumous).

39. Friedrich III to Louis Aleman (15 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 42, pp. 80-81.

Incipit: Intelleximus quendam Maternum.

(*Johann Strelicz*).

40. Kaspar Schlick to Niccolò degli Arcimboldi (16 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 43, pp. 81-82.

Incipit: Nondum multi sunt dies.

(*Support in the matter of Confluentia*).

41. Kaspar Schlick to Alberico Maletta (16 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 44, pp. 82-86.

Incipit: Reddidit mihi nuntius.

(*Varia*).

42. Kaspar Schlick to Alberto della Sale (16 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 45, pp. 86-89.

Incipit: Suscepi singularem.

(*The Margravate of Ferrara*).

43. Friedrich III to Alfonso V (16 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 46, pp. 89-90.

Incipit: Non latent nos.

(*The Margravate of Ferrara*).

44. Kaspar Schlick to Lionello d'Este (17 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 47, pp. 90-91.

Incipit: Ex litteris eximii.

(*The Margravate of Ferrara*).

45. Friedrich III to the Council of Basel (23 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 48, pp. 92-93.

Incipit: Cognita pridem.

(The See of Freising).

46. Friedrich III to Francesco Foscari (24 September 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 49, pp. 93-94.

Incipit: Conquesti sunt nobis.

(Stolen horses).

47. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (Beg. October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 50, pp. 95-96.

Incipit: Vidi litteras.

(Pankraz of St. Miklos)

48. Kaspar Schlick to the College of Cardinals (14 October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 52, pp. 98.

Incipit: Promotionem fratris mei.

(The See of Freising).

49. Kaspar Schlick to Eugenius IV (14 October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 53, pp. 98-101.

Incipit: Praebuerunt mihi singularem.

(The See of Freising).

50. Heinrich Schlick to Eugenius IV (Mid October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 54, pp. 101-102.

Incipit: Accepi beatitudinem.

(The See of Freising).

51. Kaspar Schlick to a cardinal (Mid October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 55, p. 102.

Incipit: Intellexi quomodo vestra.

(*The See of Freising*).

52. Kaspar Schlick to Niccolò Arcimboldi (16 October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 56, pp. 102-103.

Incipit: Recepi litteras vestras.

(*Orsini*).

53. Kaspar Schlick to Uguccio dei Contrari (17 October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 57, pp. 104-106.

Incipit: Non putabam me.

(*Varia*).

54. Kaspar Schlick to Gianfrancesco II Gonzaga (24 October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 58, pp. 106-108.

Incipit: Affertis mihi litteris.

(*Varia*).

55. Friedrich III to Duke Louis I (End October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 59, pp. 108-110.

Incipit: Quam multis nos.

(*Support of the Swiss*).

56. Friedrich III to Johann von Komotau (End October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 60, pp. 110-111.

Incipit: Conquestus est.

(*Heinrich Heyden*).

57. Kaspar Schlick to Johann von Komotau (End October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 61, p. 111.

Incipit: Compariturus.

(Heinrich Heyden).

58. Friedrich III to the City of Bologna (End October 1443, Wien)

WO, 1: 2, nr. 62, pp. 111-113.

Incipit: Scripsimus vobis.

(Heinrich Heyden).

59. Friedrich III to Johann von Los (Beg. December 1443, Graz)

WO, 1: 2, nr. 63, pp. 113-114.

Incipit: Sunt in curia nostra.

(Singer).

60. Friedrich III to the College of Cardinals in Basel (27 December 1443, Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 65, pp. 115-116.

Incipit: Relatum nobis est.

(The See of Brixen)

61. Friedrich III to the Council in Basel (27 December 1443, Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 66, pp. 116-117.

Incipit: Migravit per hos dies.

(The See of Brixen)

62. Friedrich III and Duke Sigismund to Eugenius IV (27 December 1443, Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 67, pp. 117-118.

Incipit: Accepimus ex quorundam.

(The See of Brixen)

63. Friedrich III to the administrators of the Church of Prague (Beg. 1444 (?), Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 68, pp. 118-119.

Incipit: Ad ecclesiam parochialem.

(An appointment).

64. Friedrich III to Galeazzo d'Arco (1 January 1444, Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 69, pp. 119-120.

Incipit: Quamvis speravimus.

(*Encouragement*).

65. Friedrich III to Maria Filippo Visconti (15 January 1444, Sankt Veit)

WO, 1: 2, nr. 70, pp. 120-121.

Incipit: Scripsimus tibi.

(*On Piccolomini's provostship of San Lorenzo*).

66. Friedrich III to Dénes Szecsy (15 February 1444, Laibach)

WO, 1: 2, nr. 71, p. 121.

Incipit: Cognovimus ex litteris.

(*Lázló Garai*).

67. Friedrich III to Jan Jiskra and Emerich Marczali (15 February 1444, Laibach)

WO, 1: 2, nr. 72, p. 122.

Incipit: Intelleximus ex litteris.

(*Lázló Garai*).

68. Friedrich III to Hungarian supporters of Ladislaus the Posthumous (c. 24 March 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 73, pp. 122-124.

Incipit: Significatum est nobis.

(*Negotiations in Gran*).

69. Friedrich III to Hungarian supporters of Ladislaus the Posthumous (End March 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 74, pp. 124-125.

Incipit: Accepimus litteras vestras.

(*Lázló Garai*).

70. Kaspar Schlick to Eugenius IV (End March 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 75, pp. 125-126.

Incipit: Dum essem superioribus.

(The See of Freising).

71. Kaspar Schlick to a cardinal (End March 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 76, pp. 126-127.

Incipit: Accepi litteras provisionis.

(The See of Freising).

72. Kaspar Schlick to a cardinal (End March 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 77, p. 127.

Incipit: Rediens his diebus.

(The See of Freising).

73. Friedrich III to Hungarian supporters of Ladislaus the Posthumous (Beg. April 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 78, pp. 127-129.

Incipit: Ex litteris vestris.

(Situation in Hungary).

74. Friedrich III to Wladyslaw III (Beg. April 1444, Wiener Neustadt)

WO, 1: 2, nr. 79, pp. 129-130.

Incipit: Ex litteris vestris.

(Situation in Hungary).

75. Friedrich III to the Chapter of Prague (C. May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 80, pp. 130-132.

Incipit: Vidimus litteras quasdam.

(An appointment).

76. Friedrich III to Eugenius IV (1 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 81, pp. 132-134.

Incipit: Etsi non dubitemus.

(Ladislaus the Posthumous' rights to the Hungarian throne).

77. Friedrich III to the College of Cardinals (c. 1 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 82, p. 134.

Incipit: Notum esse coetui.

(Ladislaus the Posthumous' rights to the Hungarian throne).

78. Friedrich III to Alfonso V (1 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 83, p. 135.

Incipit: Allecti fama gestorum.

(Recommendation).

79. Friedrich III to the Chapter of Liegnitz (Beg. May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 84, pp. 135-136.

Incipit: Porreximus vobis dudum.

(An appointment).

80. Friedrich III to all (12 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 85, pp. 136-140.

Incipit: Recurrens ad nos.

(Heinrich Heyden).

81. Friedrich III to Juan Carvajal (20 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 86, pp. 140-141.

Incipit: Venit ad me.

(Diet of Nürnberg 1444)

82. Friedrich III to all (21 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 87, pp. 141-144.

Incipit: Notum facimus cum.
(*Truce with Wladyslaw III*).

83. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (28 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 88, pp. 144-150.

Incipit: Eram dubius quid.
(*Truce with Wladyslaw III*)

84. Kaspar Schlick to Lörinc Hédervary (28 May 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 89, pp. 150-151.

Incipit: Vidi litteras vestras.
(*Mutual favours*).

85. Kaspar Schlick to Giuliano Cesarini (24 June 1444, Wien)

WO, 1: 2, nr. 90, pp. 151-153.

Incipit: Accedunt nos in dies.
(*Diet of Nürnberg 1444*).

86. Kaspar Schlick to Konrad von Schlesien-Öls (Summer 1444, n.p.)

WO, 1: 2, nr. 91, pp. 153-154.

Incipit: Honorabili viri Wenceslao.
(*An appointment*).

87. Friedrich III to a judge in Kronstadt (1445 (?), n.p.)

WO, 1: 2, nr. 92, pp. 154-155.

Incipit: Ex conquestione honorabilis.
(*An ecclesiastical benefice*).

88. Friedrich III to Dénes Szecsi (1445 (?), n.p.)

WO, 1: 2, nr. 93, pp. 155-156.

Incipit: Mandavimus per quasdam.
(*An ecclesiastical benefice*).

89. Friedrich III to the Chapter of Prague (1445 (?), n.p.)

WO, 1: 2, nr. 94, pp. 156-157.

Incipit: Percepimus ex litteris.

(An ecclesiastical benefice).

90. Friedrich III to Eugenius IV (Beg. February 1445, n.p.)

WO, 1: 2, nr. 95, pp. 157-159.

Incipit: Non decidit a nostra.

(Ladislaus the Posthumous)

91. Friedrich III to the College of Cardinals (Beg. February 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 96, p. 159.

Incipit: Cognito noviter quod.

(Ladislaus the Posthumous)

92. Kaspar Schlick to Lörinc Hédervary (12 February 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 97, pp. 160-162.

Incipit: Littera vestra mihi.

(Ladislaus the Posthumous)

93. Friedrich III to Philippe III (c. 22 February 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 98, p. 163.

Incipit: Ad notitiam nostram.

(The Swiss)

94. Friedrich III to Heinrich von Mörs (3 June 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 99, p. 164.

Incipit: Porreximus alias primarias.

(Johann Steinhof von Plettenburg)

95. Kaspar Schlick to Matthias Thalocsi (Summer 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 100, pp. 164-165.

Incipit: Quanta inter nos.

(Good relationships).

96. Friedrich III to King Thomas Stephan (Summer 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 101, pp. 165-166.

Incipit: Honorabiles religiosos tuae.

(Troubles with the Count of Cilly)

97. Kaspar Schlick to Giovanni Berardi di Tagliacozzo (25 August 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 102, pp. 166-168.

Incipit: Deberem vestrae paternitati.

(Varia).

98. Friedrich III to a Hungarian magnate (Autumn 1445 (?), Wien)

WO, 1: 2, nr. 103, p. 168.

Incipit: Recepimus litteras vestras.

(No help).

99. Friedrich III to Philippe III (Autumn 1445 (?), Wien)

WO, 1: 2, nr. 104, pp. 168-170.

Incipit: Reddita est nobis.

(The Netherlands).

100. Friedrich III to Louis I (18 December 1445, Wien)

WO, 1: 2, nr. 105, pp. 170-179.

Incipit: Cum Suicenses dudum.

(The Swiss).

101. Friedrich III to Francesco Foscari (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 106, pp. 179-180.

Incipit: Exposuerunt nobis fideles.
(*Trade matters*).

102. Friedrich III to Francesco Foscari (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 107, p. 180.
Incipit: Scripsimus tibi aestate.
(*Trade matters*).

103. Friedrich III to an unknown (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 108, p. 181.
Incipit: Exposuit nobis strenue.
(*Trade matters*).

104. Friedrich III to a Francesco S. (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 109, pp. 181-182.
Incipit: Recolimus vobis pridie.
(*Trade matters*).

105. Friedrich III to an unknown (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 110, pp. 182-183.
Incipit: Nota sunt tibi.
(*Varia*).

106. Friedrich III to a city (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 111, pp. 183-184.
Incipit: Divina disponente clementia.
(*Varia*).

107. Friedrich III to Pordenone (?) (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 112, p. 184.
Incipit: Dudum cum spectabilis.
(*Varia*).

108. Friedrich III to a monastery (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 113, pp. 184-185.

Incipit: Quanta sit cura studendum.
(*Recommendation*).

109. Friedrich III to a prelate (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 114, pp. 185-186.

Incipit: Quam multis in.
(*Recommendation*).

110. Kaspar Schlick to a prelate (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 115, pp. 186-187.

Incipit: Fuit nuper venerabili.
(*Recommendation*).

111. Kaspar Schlick to Friedrich von Emmerberg (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 116, p. 187.

Incipit: Porrexit alias majestas.
(*Recommendation*).

112. Kaspar Schlick to a prince (n.d., n.p.)

WO, 1: 2, nr. 117, p. 188.

Incipit: Suscepi nuper munera.
(*Gifts*).

113. Friedrich III to the Chapter of Trieste (30 May 1446, Wien)

WO, 2: 2, nr. 1, p. 231.

Incipit: Significatum nobis est.
(*Appointment of Piccolomini as bishop*).

114. Friedrich III to Charles VII (October 1446, Wien)

WO, 2: 2, nr. 2, pp. 232-233.

Incipit: Fovenda est et.

(*Eugenius IV*).

115. Friedrich III to the Chapter in Trieste (18 May 1447, Wien)

WO, 2: 2, nr. 3, p. 233-234.

Incipit: Accepimus ex litteris.

(*Appointment of Piccolomini as bishop*).

116. Friedrich III to Alessandro de Gonzaga (21 March 1451, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 1, pp. 569-572.

Incipit: Ingens devotionis affectus.

(*Investment with some properties*).

117. Friedrich III to Nicolaus V (20 April 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 2, pp. 572-573.

Incipit: Quamvis non dubitamus.

(*Primariae preces*).

118. Friedrich III to Juan Carvajal (21 April 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 3, pp. 573-574.

Incipit: Intelleximus relatu.

(*Primariae preces*).

119. Friedrich III to Pietro da Noceto (21 April 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 4, pp. 574-575.

Incipit: Accepimus non incerto.

(*Primariae preces*).

120. Friedrich III to Heinrich Senftleben (21 April 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 5, pp. 575-576.

Incipit: Ex Rheni et aliis.
(Primariae preces).

121. Friedrich III to Nicolaus V (14 May 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 6, pp. 576-577.
Incipit: Gratissimum fuit nobis.
(The See of Passau).

122. Friedrich III to Nicolaus V (10 August 1453, Graz)

WO, 3: 2, nr. 7, pp. 577-580.
Incipit: Cum nobis renuntistum est.
(Fall of Constantinople).

123. Friedrich III to Nicolaus V (18 September 1453, Graz)

WO, 3: 2, nr. 8, pp. 580-584.
Incipit: Reddita sunt nobis.
(See of Passau).

124. Friedrich III to Afonso V (28 September 1453, Graz)

WO, 3: 2, nr. 9, pp. 584-588.
Incipit: Retulit vobis ut / Redditae sunt nobis.
(Imperial marriage).

125. Friedrich III to Nicolaus V (12 October 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 10, pp. 588-592.
Incipit: Duo sunt super.
(See of Passau / Austrian ban).

126. Friedrich III to Juan Carvajal (12 October 1453, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 11, pp. 592-593.
Incipit: Intelleximus ex litteris.
(Austrian ban).

127. Friedrich III to Alfonso V (End October 1453, Graz)

WO, 3: 2, nr. 12, pp. 593-595.

Incipit: Cum accepissemus aestate.

(Diet in Regensburg, 1454).

128. Friedrich III to Nicolaus V (1 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 13, pp. 595-602.

Incipit: Fuit apud nos / Venit ad nos.

(Diet in Regensburg, 1454).

129. Friedrich III to Charles VII (9 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 14, pp. 602-606.

Incipit: Quantum dedecoris.

(Diet in Regensburg, 1454).

130. Friedrich III to Philippe III (9 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 15, pp. 607-609.

Incipit: Memores sumus.

(Diet in Regensburg, 1454).

131. Friedrich III to Borso d'Este (9 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 16, pp. 609-610.

Incipit: Revolventes in animo.

(Diet in Regensburg, 1454).

132. Friedrich III to Dénes Szecsi (16 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 17, pp. 610-611.

Incipit: Accepimus relatu veridico.

(Reform of the Abbey of Sankt Gotthard)

133. Friedrich III to Nicolaus V (16 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 18, pp. 611-612.

Incipit: Est in diocesi.
(*Reform of the Abbey of Sankt Gotthard*)

134. Friedrich III to Georg Podiebrad (22 January 1454, Wiener Neustadt)

WO, 3: 2, nr. 19, p. 612.

Incipit: Fuit in curia.
(*Johann Nihili*)

II. Letters written by Bishop Piccolomini for Emperor Friedrich 1454-1455 (not in Wolkan)

135. Friedrich V to Alfonso V (c. 27 June 1454, Wiener Neustadt).

Manuscripts: XI, ff. 103v-104r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: Diet in Frankfurt, 1454.

{103r} Fredericus etc. serenissimo regi Araganum etc.

[1] Superioribus diebus, quando apud civitatem nostram Ratisponensem in festo sancti Georgii conventionem praelatorum et principum imperio sacro subditorum indixeramus, ut illic de modis possibilibus advisaretur, per quos Christiana religio ab infidelium incursionibus et oppressionibus defenderi maxime Turcorum, qui anno superiori non sine magno dedecore et damno Christianitatis Constantinopolim expugnaverunt utque nonnullorum regum vicinorum illuc oratores destinari petive[r]amus, ut tanto res esset solidior, quanto plures reges et principes ad hoc opus concurrerent promittentes vestrae fraternitati conclusionem, quae illic reciperetur quantocius notam facere, ut et vestra serenitas ad concurrentum sese disponeret. Volentes igitur his, quae promisimus satisfacere, capitula, quae illic advisata sunt, cum praesentibus vestrae fraternitati transmittimus.

[2] Verum quia in conventu praedictu juxta desiderium nostrum interesse non potuerimus, necessarium visum est, quod pro dictorum capitulorum majori discussione majorique rerum soliditate ad conclusionem gerendorum rursus alia dieta in civitate nostra Norunbergensi ad festum sancti Michaelis proximum teneatur, in qua et nos personaliter cum nostris principibus intersimus. Indixeramus igitur hujusmodi dietam intendentes altissimo favente ad statutam diem Norunbergam petere atque ibidem cum his, qui aderunt, de praedictis capitulis et aliis ad tuendam ampliandamque fidem Catholicam necessariis cum omni possibilitate ac diligentia nostra tractare atque concludere.

[3] Quia vero ad hujusmodi negotium feliciter deducendum maxime opportunum existimatur, ut ex partibus Italiae classis magna et bene instructa in Hellespontum transmittatur, quae transitum Turcorum ex Asia in Graeciam prohibeat et hostes impeditos pluribus in locis teneat eamque potissime per vestram serenitatem et illustres Venetiarum et Januae duces speramus posse parari, plurimum accomoda visa est nobis pax, quam nuper apud Italiam intelleximus esse conclusam, sperantes exinde non parvum fructum Christianitati redundare et ad impugnationem Turcorum {104r} faciliorem propterea viam praestari.

[4] Quia tamen adhuc nonnullas belli reliquias inter fraternitatem vestram et praedictum Januae ducem restari percepimus, ex quibus non parvum impedimentum rebus pro communi utilitati gerendis instare prospicimus, eandem fraternitatem vestram, quoad possumus, obnixè hortamur, ut pro commune bono totius populi Christiani ad id operam dare velitis, quod omnis inter vos et ducem Januae controversia sopiatur, et reintegrata inter vos pristina dilectione tamquam unum effecti corpus communibus viribus una cum Venetis adversus Turcorum ferocitatem et insolentiam potentem possitis instruere classem et in tanta, quae instat, necessitate Christianiti succurrere. Nos enim pari modo duci Januae praefato scribimus.

[5] Deinde, quoniam valde necessarium existimavimus, ut in hac expeditione pro universalis ecclesiae salute instruendam intelligentiam invicem habeamus, fraternitatem vestram affectu singulari rogamus, ut ad dietam Norunbergensem in festo Sancti Michaelis praedicto vestros oratores pleno mandato suffultos transmittere non pigeat, per quod et vestra serenitas nostra et nos vestra circa propositam¹ expeditionem intelligere consilia valeamus, nam et sanctissimi domini nostri et aliorum nonnullorum regum interfuturos huic dietae legatos nequaquam ambigimus.

Datum in Novacivitate, 1454.

¹ *em.*; praestitam cod.

136. Friedrich V to Charles VII (27 June 1454, Wiener Neustadt).

Manuscripts: XI, ff. 104r-105r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: Diet of Regensburg, 1454; Diet of Frankfurt, 1454.

{104r} Fredericus imperator regi Franciae. Fredericus etc. serenissimo etc.

[1] Intellecto vulnere, quod impius Turcorum dominus anno superiori expugnata Constantinopoli orthodoxae fidei nostrae intulerit, in civitate nostra Ratisponensi nostrorum principum ecclesiasticorum et saecularium, ducum, comitum, baronum, communitatum¹ et universorum sacri imperii fidelium ad festum Sancti Georgii proxime praeteritum indiximus, ibi ut de modis convenientibus ageretur, per quos et tanta injuria Christiano illata nomini vindicari et nostra rursus in altum extolli religio posset, et quoniam hoc negotium commune est omnium Christianorum, intelligebamus, omnes ad id reges et principes debere concurrere dignum existimavimus, cumque vestram serenitatem in alto loco positam cerneremus, cujus antecessores inter primos nominantur, qui pro religione Christiana tuenda et amplianda arma {104v} sumentes gloriosis titulis adornantur scripsimus vestrae serenitati rogantes obnixae, ut ad conventum hujusmodi nostramque praesentiam praestantes oratores de mente sua plene instructos mittere vellet, per quos et nos vestrum propositum cognosceremus, et vos nostra consilia in communi causa Christiana noritis intelligentius, neque in ea re aliud quam publicum et universale bonum quaerebamus, obliti tam gloriae quam commoditatis cujusque privatae.

[2] Mirati autem vehementer sumus, cum vestra serenitas neque oratores ad conventum miserit neque nobis respondere dignatus fuerit, neque in mentem venire potest, quidnam sit, quod vestram serenitatem silere compulerit. Scimus enim inter nostros et vestros antecessores semper amicitiam et intelligentiam viguisse singularem atque invicem studuisse alterum alterius complacere, neque inter nos quidquam acciderit, propter quod fraternus amor imminui debeat, neque accidere vellemus quidem.

[3] Eapropter, si quid est, quod vestram erga nos caritatem praepediat, id nobis reddi optamus, quia si ex nostra potestate dependet, illud quam celerrime auferendum de medio. Afficimur enim alto sanguine vestro et eximiae virtuti vestrae splendoremque inclytae domus vestrae in honore praecipuo retenemus, neque illi in quavis re derogatum iri vellemus.

[4] Praeterea, licet in congregatione Ratisponensi pro nostro desiderio personaliter interesse non potuimus, per oratores tamen nostros pleno mandato fulcitos, quod illuc transmisimus, una cum principibus praesentibus ac legatis absentium pro defensione Christianae religionis et oppugnatione infidelium advisamenta nonnulla recepta sunt, quae vestrae fraternitati cum praesentibus destinamus. Inter cetera expedire visum est aliam teneri dietam, in qua nos cum principibus nostris personaliter

¹ *em.*; comitationum cod.

intersimus ac capitula hujusmodi plenius examinari, quae utilia et opportuna in communi consilio judicaverimus, concludamus et executioni mandemus.

[5] Indiximus igitur apud civitatem nostram Norunbergensem in festo Sancti Michaelis proxime futuro novum subditorum nostrorum conventum, intendentes - auctore altissimo - in eo personaliter comparere atque ad ea totis conatibus laborare, quae communitati fidelium salubria censeamus. Eapropter, cum hoc negotium, sicut praedictum fuit¹, commune sit omnium Christianorum, cumque vestra serenitas inter aliorum reges latissimum et nobilissimum regnum possideat et ad rem hanc plurimum adjunctamenti {105r} consistere² posset, iterum atque iterum vestram fraternitatem rogamus atque hortamur, ut oratores vestros de vestra mente plene instructos ad nos in conventu praedicto et ad praedictam diem transmittere placeat, per quos et nos illic vestram intentionem dinoscentes ad ea, quae instant, cautius procedere valeamus, et serenitas vestra nostra intelligens consilia tanto melius praeparare se posse quanto nobiscum et cum ceteris Christianis certiolem habuerit intelligentiam.

[6] Speramus enim, quod in dieta hujusmodi et sanctissimi domini nostri papae et nonnullorum regum aliorum legatos inveniemus atque cum eis et cum vestris, si aderunt, hoc negotium tuendae Christianitatis communicato consilio solerter tractare curabimus.

Datum in Novacivitate, 1454 27. Junii.

¹ *em.*; est cod.

² *dub.*

137. Friedrich V to Nicolaus V (18 August 1454, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 75r-76r; V5, ff. 130r-133r **; V6, ff. 109r-111v¹; V7, ff. 138r-141r.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: *The imperial primariae preces are in actual practice disregarded by the papal chancery.*

{130r} Fridericus tertius, Romanorum imperator, Nicolao, papae quinto, pontifici maximo, salutem plurimam dicit.

[1] Quamvis consuetudo vetus, quae juris auctoritate non minor existit, antecessoribus nostris, Romanorum imperatoribus ac regibus, indulsisset, ut in quavis collatione unicum beneficium cum cura vel sine cura cujuscumque valoris esset vel qualitatis personis bene merentibus primarium precum vigore conferre valerent, idque non minus nobis quam illis sciremus esse permissum. Cum tamen Romam superiori tempore venissemus ac imperiales infulas de sacra² manu tua recipissemus, auctoritatis apostolicae concursum eidem adjungi consuetudini supplicavimus, quae cum tua sanctitas annuisset litterasque nobis desuper concessisset, etsi majora multo nostri praedecessores {130v} ex Romanis pontificibus suis diebus obtinuissent, id tamen pro grandi munere a beatitudine tua suscepimus, et cum in ceteris rebus pietatem tuam nobis et imperio sacro semper affectam benignamque comperissemus, laetabamur in hoc quoque tuum erga nos animum fuisse volentem atque proclivem.

[2] At dum meditamur, quonam pacto vices rependere gratitudinis valeamus, recurrunt ad nos plurimi querulantes, quibus primarias preces concessimus, dicuntque se, cum beneficia vigore precum acceptavissent, aut possessionem obtinere non potuisse aut, postquam obtinuissent, spoliatos fuisse. Alii se tractos in curiam tuam referunt atque ibi non sine gravibus expensis litigare coactos. Nonnulli, qui nondum vacare beneficia in collationibus sibi designatis didicerunt, spem sibi nullam esse, quae cupiunt, obtinendi affirmare.

[3] Cum quaerimus causam, diversas in cancellaria tua respondent factas esse regulas, quae primarias nostras preces miris modis enervant: aliae praesentes in curia tua quibusvis expectantibus praeferunt, etiam si primariarum precum vigore beneficia praestolentur. Aliae, quomodo insinuari debeant, non solum expectativae gratiae ac nominationes, verum etiam preces nostrae leges ponunt verba exprimi quaedam, veluti sacramentalia jubent arcana quaedam servari praecipiunt, formam exactam requirunt, quae nisi servetur, jus omne adimat.

[4] Huc accedit, quia {131r} plures esse referuntur, quibus gratiae datae sunt nostris precibus nominatim derogantes. Miramur haec, cum audimus, nec talia de mente sanctitatis tuae procedere suaderi nobis potest. Scimus enim clementiam tuam pro sua singulari sapientia non solere verbum suum irritum facere, neque summae prudentiae tuae magnum videri credimus, si Romano imperatori³

¹ DV, ff. 111r-113v

² *omit.* F1, V5

³ imperio F1, V5

aliquorum beneficiorum collatio reservatur. Quod si jus patronatus sacri canones laicis¹ sine difficultate² concedunt earum ecclesiarum, quas ipsi dotaverunt, quid de imperatore dicendum erit, a quo omnes per orbem ecclesiae aut erectae sunt ac fundatae aut multis modis defensae, adjunctae, ornatae atque sublimatae noscuntur?

[5] Quippe Hadrianus et Leo, tuae pietatis antecessores, Carolo atque Ottoni, qui hoc solium tenere, quod nos tenemus, non modo canonicatus ac praebendas sive minuta quaedam beneficia conferenda, sed episcopatus omnes per imperium atque ipsam sedem apostolicam ordinanda, cum vacarent, auctoritatem potestatemque concesserunt, et quamvis longo post tempore³ Henricus imperator, quartus ejus nominis, Calixto secundo, Romano praesuli, apud Wormatiam in conventu principum jus hoc remiserit, non est tamen, quin sancta sedes apostolica maximam semper imperatoribus super beneficiis conferendis libertatem permiserit. Nota sunt haec⁴ beatitudini tuae, quae pro {131v} sua et gratitudine et summa in commune bonum providentia Romanum semper imperium studuit honorare.

[6] Sed sunt in cancellaria tua nescimus qui rectores, doctos quidem credimus, sed dignitatis imperatoriae minime amatores, quando tam facile causas adversus eos committunt⁵, qui nostrarum vigore precum beneficia obtinent dignumque censent novis regulis, quas per sanctitatem tuam in dies⁶ fieri procurant, nostras preces subjacere, et quasi nihil inter nos et aliquos episcopos seu comites intersit, pari modo nostris precibus atque illorum indultis sive nominationibus student derogari.

[7] His quoque, ut eorum facta demonstrant, honestum sanctumque⁷ videtur ecclesiasticum beneficium nulli esse committendum, nisi aetatem suam foro ac litibus consecraverit, nam quis ille est, qui regulas hujusmodi intelligere ac servare possit, nisi diu Romae versatus enigmata legum ac litigandi versutias calleat? Certe capellani nostri et alii, qui nostras preces obtinuerunt, nihil horum novere, tanto quippe meliores, quanto litigiorum magis ignari. Callidum namque astutum atque versutum fora et⁸ subsellia praestant⁹ virum, bonum non faciunt, nec vestri canones clericum laudant, qui causarum strepitibus jurgiisque forensibus sese dedit¹⁰. Quod si clericos illos, qui preces a nobis habent, servare regulas ac lites sequi oportet, intelligimus revocatum esse, quod datum fuerat beneficium, neque ab re: satis enim {132r} revocat privilegium, qui ne sequatur effectus, obicem ponit, atque id facere, qui tuam cancellariam regunt, aperte videmus, qui sub involucro quodam verborum preces nostras elidere satagunt, et cum directe nequeant, oblique incedunt, nunc novas excogitantes regulas, nunc derogatorias clausulas meditantur, quibus nostrum jus penitus absorbeatur¹¹, injurii profecto non solum nobis, verum etiam sanctitati tuae, cum, quae facta sunt a tua clementia, hi velint esse infecta, neque solidum aut stabile quidquam in tua sede dimittant.

¹ *omit.* V5

² nonnullis *add.* V5

³ *omit.* F1

⁴ *omit.* V7

⁵ committant F1, V6; *omit.* V7

⁶ dietim F1, V6, V7; *corr. ex* dietim V5

⁷ sanctum V5

⁸ atque V7

⁹ V7?

¹⁰ dedunt F1, V6, V7; *corr. ex* dedunt V5

¹¹ absorbeant V7

[8] Sed quomodo stabunt promissa tua, pater sanctissime¹, si quod heri concessum est gratiose, hodie surripitur odiose? Aut quomodo stabunt concessa pauperibus, si nutant indulta Caesaribus? Indigna profecto nobis haec videntur, quae sedes apostolica non modo sacro imperio, sed regno Germanico referat, si quotiens contra Longobardos contraque Romanos ipsos auxilio Teutonico sit adjuta ac defensa mente referat.

[9] Possemus tamen haec ipsa tolerare nec magnopere curaremus, si nobis tantum² et non³ successoribus nostris praedudicium facerent. At cum nomen imperii propterea parvipendatur regnoque nostrae nationis Teutonicae non parva macula inferatur, si nos, qui ei⁴ praesedimus, vulgaribus quibusque principibus aequiparamur⁵, ac pro libito cujusque⁶ cancellariam regentis indulta nostra glosantur atque interpretantur, necessarium visum est ad beatitudinem {132v} tuam habere recursum eique supplicare, ne dignitatem imperii, quae non modo inter Christianos, sed apud nationes etiam barbaras veneratu digna magnaue ducitur⁷, in cancellaria aut in rota tua⁸ quasi levem contemni sinas, ne consuetudinibus ac iuribus nostris praedudicium fieri permittas, ne hoc aut illo rogante nostris precibus deroges, neve preces ipsas ad normam regularum cancellariae restringas, ne facile, qui beneficia vigore precum sunt assecuti, in causam trahi concedas.

[10] Sit satis his, qui nominati sunt a nobis, nostras preces suis collatoribus exhibuisse, neque sollemnitatis ex his⁹ alia requiratur. Et quoniam non modo futuris consulere, sed praeterita quoque prospicere et, quatenus opus est, emendare oportet, quemadmodum beatitudo tua rogata per alios nostris precibus ut certo credimus parum praemeditata, saepe multumque derogavit, ita et nunc per nos certiorata et affectu singulari requisita, neque per regulas cancellariae, nec per quamvis signaturam cuicumque concessam nostris precibus derogare voluisse suae mentis fuisse declarat. Id, si tua sanctitas - ut speramus - effecerit, intelligemus nos pro veteri consuetudine tuae beatitudini tuaeque sedi caros esse honoremque nobis et imperio sacro, qui debetur exhiberi, neque cogemur contra capitula contrave collatores, quibus preces nostrae contemptui fuerint, de alio remedio cogitare, sed quemadmodum {133r} semper fecimus non solum apostolicae sedis ac sanctitatis tuae, sed omnium ecclesiarum commoda promovebimus. Responsum super his tuum cum latore praesentium ad nos remitti desideramus atque idcirco has litteras manu propria subscripsimus.

Datum in Nova Civitate, 15. kalend. Septembris.

138. Friedrich V to Nicolaus V (12 January 1455, Wiener Neustadt)¹⁰.

Manuscripts: F1, ff. 20v-21v; V5, ff. 27v-29r **; V6, ff. 35r-36r¹¹; V7, ff. 44r-45v.

¹ pater sanctissime *omit.* V7

² tamen V5

³ *omit.* F1, V5

⁴ qui ei : ei qui V7

⁵ equiparamur V5

⁶ cuiuscunque V7

⁷ dicitur V7

⁸ *omit.* V5; tua *add. in marg.* V7

⁹ iis F1, V5

¹⁰ See Piccolomini's letter to Giovanni da Capistrano of 12 January 1455 (letter 585).

¹¹ DV, ff. 37r-38r

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: *The Observant branch of the Franciscan Order.*

{27v} Fridericus, imperator, Nicolao, pontifici maximo salutem plurimam dicit. Beatissime pater, domine noster reverendissime.

[1] Quam laudabilis sit quantumque fructus attulerit Christianae religioni novella plantatio fratrum minorum, qui de observantia beati Francisci nominantur, nec beatitudinem tuam latet, nec tui antecessores ignoraverunt, nam cum gratissima essent in conspectu sanctae sedis hujus plantationis opera, congruum ac necessarium existimaverunt praedecessores tui¹ hanc fructiferam et Deo acceptam, *vineam*² vallo et fossa munire, circumdare sepibus et omni praesidio tueri, ne posset illam aper de silva exterminare, fuerunt attentissimi super hunc gregem modisque omnibus cavere studuerunt, ne veras Francisci caulas *lupi rapaces* ingrederentur aut inde oves abducerent.

[2] Dederunt igitur huic plantationi multa privilegia, praebuerunt litteras apostolicas mirae protectionis ac³ digni favoris plenas, cumque magna multitudo fratrum ejusdem ordinis non⁴ ⁵ ejusdem vitae, qui conventuales appellantur, ab institutis ac vera regula beati Francisci fundatoris non modice declinassent, vellent tamen totum ordinem regere ac ex seipsis ministrum eligere, qui religionem universam suo nutu regeret, provida tuorum antecessorum ordinatione cautum fuit his⁶, qui de observantia dicerentur quique verum⁷ iter sui magistri sequerentur fratribus generalem vicarium concedi, qui hujus devotae familiae curam gereret neque conventualium fratrum imperio quovis modo posset impediri. Placuit etiam antecessori tuo sanctae memoriae Eugenio quarto decretum interponere, ne quis ex observantibus fratribus ad conventuales migrare posset, anathemate in eos promulgato, qui hoc attemptare praesumerent.

[3] Fuit igitur haec novella plantatio in haec usque tempora pacifica. Nullo seditionum turbine agitata famulata est Deo *in caritate non ficta*. Extendit palmites suos in universam terram. Manipulos in aream domini multiples attulit. Multum haec sancta familia sub divo Bernardino Senensi, quem tua beatitudo caelestibus sanctorum ascripsit ordinibus, ampliata est. Multum etiam sub venerabili ac mundissimae vitae patre et optimo praedicatore fratre Johanne de Capistrano crevit atque profecit. Omittimus, quae in Italia quaeve ceteris in⁸ regionibus per fratres hujus plantationis geruntur, quos ubique viam Dei in veritate docere non ambigimus. In hac certe Germania nostra frater Johannes ipse et, qui eum sequuntur, plus⁹ utilitatis attulerunt, quam nostris possit litteris exponi. Etenim¹⁰ cum praedicet hic vir Dei assidue, cum vitia fulminet, virtutes extollat mortalesque omnes ad poenitentiam

¹ praedecessores tui : tui predeces-sores V6

² inveniam V7

³ omit. V7

⁴ ~~tamen~~ seq. F1; tamen omit. [blank space] V5

⁵ ordinis non omit. V7

⁶ iis F1, V5

⁷ rerum V7

⁸ ceteris in : exteris F1, V5

⁹ pluris F1, V5

¹⁰ et V5

evocet, neque quidquam sit, quod in ejus sermonibus aut actibus reprehendi possit, sintque ejus opera digna laude, non facile dixerimus, in quanto cum populorum tum principum favore ac devotione nostrae nationis haec familia teneatur, cujus in dies augeri supposita et opera pietatis crescere animadvertimus.

[4] Sed accepimus novissime sanctitatem tuam ex instigatione conventualium dicti ordinis decretum Eugenii sive bullam ac ejus effectum suspendisse ac alia nonnulla privilegia eidem generali concessisse, quae¹ fratres observantes ad oboedientiam conventualium reducere ac trahere videntur. Credimus equidem sanctitatem tuam quaecumque agit ad utilitatem rei publicae Christianae convertere, neque sine magno consilio ac matura deliberatione suae mentis conceptum efferre. Hoc tamen, quod instantibus conventualibus per sanctitatem tuam super Eugenii decreto factum dicitur, gravissimum et insupportabile, ut intelligimus, fratribus de observantia videtur, familiamque illam omnino pessundat, nec possibile creditur eam durare posse, nisi tua sanctitas consilium mutet, et quae tuorum praedecessorum provida meditatione statuta sunt, his² cursum esse decernat confoveatque suos filios et apostolico munimine tueatur.

[5] Cogitantes igitur indignum esse eos, qui pro regula suscepta ac jurata vitam ducunt neque a dextris neque a sinistris declinant, his subjici et oboedire compelli, qui longe a limitibus vitae, quam professi sunt, abierunt, affecti quoque huic novellae ac salutiferae plantationi, cujus profectum ac³ augmentum magnopere cupimus, ejus autem ruinam veluti Christiano populo damnosissimam formidamus, sanctitatem tuam obnixè facimus exoratam eique sincero et ardentissimo supplicamus affectu, quatenus Eugenii decretum in suum pristinum valorem reducens ac privilegia et indulta quaecumque fratrum de observantia vocatorum confirmans indemnitati ac⁴ stabilitati regulae ipsorum ac familiae providere et opportune consulere digneris. Id erit nobis pro singulari et amplissimo munere, et apud omnes peraeque gentes tua sanctitas commendabitur, quae salutiferam et acceptam Deo familiam in protectionem et tutelam acceperit.

Datum ut supra⁵ [Ex Novacivitate, die 12. Januarii 1455]

¹ *omit.* V7

² *iis* F1, V5

³ *et* F1, V5

⁴ *et* V7

⁵ *ut supra* : etc. F1; *omit.* V6, V7

139. Friedrich V to Calixtus III (29 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 59v-60r; V5, ff. 103v-104r **; V6, ff. 86v-87r^l; V7, ff. 112r-112v.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: *Greetings to the new pope.*

{103v} Fridericus, imperator tertius, beatissimo papae Calixto tertio salutem plurimam dicit.

[1] Maerori certe non mediocri, beatissime pater et domine noster reverendissime, quem super obitu tui praedecessoris accepimus, finem imposuit assumptio tua, quam novissime accepimus ad summum pontificatus apicem factam esse. Sicut enim turbatam atque afflictam ecclesiam esse illius decessu moleste tulimus, ita et nunc religionem nostram totamque Christianam gentem tua promotione confortatam atque erectam videri magnopere laetamur. Cernimus enim beati Petri naviculam sancto et providentissimo gubernatori commissam, qui moderni temporis tempestates declinare facile possit et velit. Eapropter volentes erga Romanam sedem pietatemque tuam satis nostro debito facere, mittimus venerabilem Aeneam, episcopum Senensem ac consiliarium et oratorem nostrum devotum, dilectum, qui pro² veteri ac³ {104r} laudabili more nostra et imperii sacri vice sanctitati tuae tamquam vero et indubitato domini nostri Jesu Christi vicario reverentiam et oboedientiam exhibeat, cui super hoc et super aliis quibuscumque nostro nomine referendis, ut plenam credentiae fidem praestare atque ipsum pro nostro desiderio quantocius ad nos expeditum remittere velis obnixè ac magnopere supplicamus, optimam et diuturnam personae tuae valetudinem pro felici statu sacrosanctae matris ecclesiae totis praecordiis cupientes.

Datum in Novacivitate etc.⁴ [die 29. Aprilis 1455].

¹ DV, ff. 88v-89r

² *omit.* V5

³ et F1

⁴ etc. *omit.* V6, V7

140. Friedrich V to Alfonso V (10 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 41r-41v; V5, ff. 71v-72r **; V6, ff. 62r-62v^l; V7ff. 79v-80v.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: Crusade against the Turks.

{71v} Fridericus, imperator, Alfonso, regi Aragonum, salutem plurimam dicit.

[1] Negotia tuendae contra Turcos sacrae religionis nostrae, quemadmodum deducta sint, ex responso per nos dato incltyti regni Hungariae legatis, cujus exemplar cum praesentibus est inclusum, plene cognosces ex eo quoque, quae nostra quaeve principum nostrorum sententia sit, in re ipsa tuae fraternitati palam fiet. Nos certe, si natio nostra Germanica pacata fuerit, hoc est, si saltem inter nos et vicinos nostros ac rursus inter Bohemos et Saxones concordiae {72r} locus fuerit², ad quam rem nostra opera³ minime deerit, totis conatibus enitemur, ut exercitus ad praestitutam⁴ diem ex Germania paratus habeatur.

[2] Verum quia classe maritima opus est, ad quam conficiendam inter ceteros reges et principes tua fraternitas plurimum potest, tuam mentem super eo negotio cognoscere cupimus, nam, etsi orator tuus sanctum et fervens propositum tuum pro praesenti anno nobis insinuaverit, nescimus tamen, an dilatio, quae recepta est, desiderio tuo impedimentum praebeat, quominus aestate sequenti classem instituas.

[3] Eapropter mittentes impraesentiarum oratores nostros ad sanctissimum Romanae urbis pontificem, qui de classe contra Turcos apparanda perquirant, fraternitatem tuam hortamur ac rogamus, ut quae sit animi tui sententia circa classem praedictam aut eidem pontifici aut nobis significare velis atque ita⁵ efficere, ut infra tempus debitum de magna et potenti classe contra Turcos armanda certa possit haberi conclusio. Sic enim et Hungari ad perseverandum⁶ fortius animabuntur, et Teutones nostri ad sumendum arma certius excitabuntur.

Fraternitatem tuam optamus quam diutissime bene valere. Datum in Novacivitate, die 10. Maji 1455.

¹ DV, 64r-64v

² hoc est ... fuerit omit. F1

³ nostra opera : opera nostra F1

⁴ prestitutum F1

⁵ omit. V7

⁶ perseverandas V7

III. Letters written by Cardinal Piccolomini for Pope Calistus III.

141. Letter to Charles VII (26 June 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 105-116 **; V9, ff. 47v-52v; V10, ff. 51r-56r.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: The Bishop of Nantes.

{105} Calixtus, episcopus¹, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Carolo, regi Franciae illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Intelleximus ea, quae dilectus filius, secretarius tuus, nobis proposuit de querela, quam facis contra venerabilem fratrem nostrum Guilhelmum, episcopum Nanetensem, tam super eo, quod executores² nostrarum litterarum³ ad instantiam tuam venerabili fratri nostro, archiepiscopo Turonensi, concessarum diversis modis in nostrum ac tuum contemptum et vilipendium non modicum vexari et multipliciter molestari fecerit, quam etiam super eo, quod ad petitionem ipsius episcopi de novo causa inter eum et quendam Johannes de {106} Albiest, militem Nanetensis diocesis ac vasallum ejus⁴, in curia nostra commissa sit ac decreta citatio et executio facta contraque dictum militem ad declarationes poenarum processum existat. Intelleximus etiam desiderium tuum, quod - ut praefatus secretarius nobis exposuit - eo tendit, ut episcopum antedictum et officiales suos pro suis excessibus debite puniamus singulasque censuras⁵ et poenas contra dictum militem et alios tuae serenitatis seu parlamenti tui officiales ad instantiam ejusdem⁶ episcopi fulminatas⁷ cassemus et revocemus.

[2] Vellemus in omnibus desiderio tuo complacere, quippe, qui majestati tuae et inclytae Francorum domui semper fuimus affecti tuamque prosperitatem et inclyti regni Franciae decus et incrementum miro modo desideramus. Sed cum debitores simus unicuique jus suum reddere et quemlibet praesertim viros ecclesiasticos in sua justitia confovere, voluimus certiorari de rebus ipsis, quomodo se haberent, commisimusque dilecto filio nostro Aeneae, tituli sanctae Sabinae presbytero cardinali, ut audito secretario tuo praedicto, procurators etiam episcopi antedicti ad se vocaret et audiret, et quae hinc inde perciperet, nobis referret.

[3] Ex cujus relatione percepimus longe aliter procuratores praedictos rei seriem inter episcopum et militem praefatos narrare, quam tuus nobis secretarius exposuerit. Inter cetera vero affirmarunt dicti

¹ *supralin.* V9

² *exinitores* V10

³ *nostrarum litterarum* : *litterarum nostrarum* V10

⁴ *omit.* B1

⁵ *omit.* V10

⁶ *voluntas add.* V10

⁷ *omit.* V10

procuratores, quod cum praefatus miles violentas manus in quendam presbyterum iniecisset {107} ac propterea fuisset per episcopum sine¹ ejus mandato² declaratus excommunicatus, aggravatus, regravatus et interdictus ad sedem metropolitanam appellavit. Et deinde, cum se ibidem succumbere animadverteret, ad dilectos filios de regio parlamento tuo recursum³ habuit, qui metropolitano dicti episcopi Nanetensis, id est praedicto⁴ archiepiscopo Turonensis sub poena perditionis temporalitatis suae mandaverunt, ut⁵ praefatum militem ab excommunicationis sententia et aliis censuris absolveret.

[4] Paruit archiepiscopus metu magis quam voluntate ac militem ipsum inefficaciter tamen et de facto absolvit, adjiciens in litteris absolutionis, quod metu perditionis temporalium eundem militem absolvet. Quod cum non placuisset militi⁶ praedicto, iterum novas litteras ab illis de parlamento⁷ obtinuit, quibus mandabatur archiepiscopo sub priori poena, ut militem absolveret remotis illis verbis, quod metu perditionis temporalium absolutionem faceret, ob quam rem denuo idem archiepiscopus militem absolvit, inferens tamen mandatum parlamenti in litteris absolutionis. Episcopus vero Nanetensis cum absolutionem hujusmodi invalidam et inefficacem esse tamquam metu et vi extortam intelligeret, parvipendit eam dictumque militem noluit⁸ absolutum in sua docesi declarare⁹ quamvis requisitus, sed magis ac magis¹⁰ excommunicatum eum publicari mandavit.

[5] Tuncque miles ipse iterum ad illos de parlamento tuo recursum habens eundem {108} episcopum sub magnis pecuniarum poenis ad parlamentum ipsum citari fecit. Episcopus vero per procuratorem suum coram parlamento comparens exceptionem declinatoriam proponi fecit, narrans ecclesiam ipsam Nanetensem nullo modo ratione temporalitatis suae sive regalium eidem parlamento subjectam esse sed habere dies magnos et nullum recognoscere superiorem in temporalibus nisi Romanam ecclesiam et apostolicam sedem, cum Nanatensis ecclesia antiquissima sit et secunda, quae¹¹ in partibus occidentalibus sub titulo beati Petri, principis apostolorum erecta dedicataque fuerit et¹² 14 episcopos cum magna temporalitate habuerit, priusquam reges in Francia baptismi gratiam acceperint. Ex quibus episcopis tres ab ecclesia in sanctorum numero recepti canonizatique sunt, quorum unus extitit sanctus Felix, qui Ligerim fluvium longe distantem perfossam manufactam ad urbis Nanatensis moenia duxit, quod opus usque in hodiernum diem Manufactum Sancti Felicis appellatur.

¹ siue V10

² mandata V10

³ succursum V9

⁴ pro dicto V10

⁵ in V9

⁶ multi V10

⁷ parliam *et passim* V10

⁸ uoluit V10

⁹ in sua diocesi declarare : sua declarare in diocesi V10

¹⁰ ac magis *omit.* V9

¹¹ et *add.* V10

¹² *omit.* V10

[6] Verum cum haec audissent illi de parlamento, non benigne, non manusuete, ut debebant, audivere, sed conturbati magis et indignati episcopo praefato eum denuo sub poena privationis temporalitatis suae et aliis gravissimis poenis coram se vocaverunt, ut praemissa vel infirmaret vel confirmaret¹. Episcopus autem, cum excusationem suam declinatoriam non esse admissam, ut merito debuerat, {109} animadverteret seque gravari ac nimum laedi timeret, si coram iudice non suo de praemissis acturos² litigare cogeretur, ad sanctam sedem apostolicam appellavit, quam rem gravius accipientes illi de parlamento praefato in contumaciam episcopi procedentes eum ratione temporalium sive regalium serenitati tuae subjectum appellatione non obstante praemissa declarare, temporalia ecclesiae Nanetensis camerae tuae confiscare et ulterius episcopum ipsum in 24 milibus scutorum auri condemnare, quorum 4 milia militi praefato. Reliqua³ vero 20 milia camerae tuae applicaverunt.

[7] Unde postea secutum est, quod episcopus causam appellationis prosecutus⁴ eam per antecessorem nostrum felicis recordationis, Nicolaum papam quintum, dilecto filio nostro Dominico⁵, cardinali Sanctae Crucis, ac citationem⁶ cum inhibitione⁷ ad partes contra dictum militem et alios, qui⁸ sua interesse putarent committi⁹, quae debite fuit executata pro sua defensione obtinuit, nosque deinde ad preces tuas instantibus oratoribus, quos ad nos in assumptione nostra misisti, commissionem ipsam, cum inde secutis revocavimus certamque¹⁰ per litteras nostras commissionem fecimus praefato archiepiscopo Turonensi pro tutela dicti militis et nonnullorum officialium tuorum, qui censuris ecclesiasticis innodati referebantur.

[8] Sed asseruerunt procuratores praefati unum, quod verum est, nos scilicet sub ea confidentia commissionem {110} praefato cardinali sanctae crucis factam revocasse, quia promiserant oratores tui et spem nobis certam fecerant, quod nec serenitas tua nec parlamentum praedictum, quoquo modo¹¹ ulterius episcopum antefatum¹² occasione arresti sive sententiae per ipsum parlamentum late molestari directe vel oblique permetteret, quod procuratores episcopi minime servatum asserunt. Quinimo dicunt et affirmant, quod episcopo in dies nova¹³ inferuntur gravamina, et quod tua serenitas sive parlamentum ipsum praefata 20 milia, in quibus episcopus camerae tuae condemnatus praetenditur, nonnullis nobilibus armorum capitaneis sive arma gerentibus assignata sunt, ut ipsius episcopi bona sibi diripiant, quo tot in dies minas episcopo ingerunt, ut ei nullo modo tutum esse videatur in civitate Nanetensi moram facere, sed metu compulsus per loca remotiora vagari et latitare¹⁴ cogitur. Atque ita factum est, ut ad instantiam ipsius episcopi uni ex auditoribus causarum sacri palatii apostolici nostri per viam simplicis iustitiae denuo contra dictum militem commissa causa et iterum citatione decreta ac executata ad poenarum declarationem processum existat.

¹ vel confirmaret *omit.* V10

² acturus V10

³ reliquorum V10

⁴ appellationis prosecutus : prosecutus appellationis V9

⁵ domino V10

⁶ citatione V10

⁷ inhabitatione V10

⁸ quia V9

⁹ comiti V10

¹⁰ caeterumque V10

¹¹ quoquo modo : quomodo V10

¹² antefactum V10

¹³ nona V10

¹⁴ latitari V10

[9] Quibus ad nostra notitiam deductis¹, considerantes hujusmodi causaum non parum ponderis prae² se ferre, quae non tuae coronae solum, sed etiam³ sedis apostolicae jura tangere videtur, utile prorsus et admodum expediens esse judicamus {111} in hoc negotio tuam devotionem de mente nostra reddere certiozem. Suspendentes igitur causam ipsam, excellentiae tuae scripsimus exhortando et requirendo, quatenus illis de parlamento tuo injungeres, ut super quibusvis litteris nostris contra dictum episcopum in hujusmodi causa⁴ post interjectam pro parte ipsius ad nos⁵ appellationem et promissionem oratorum tuorum praefatam a nobis sub quacumque forma verborum etiam motu proprio et ex certa scientia emanatis in eadem causa supersederent ipsumque episcopum et ecclesiam sibi commissam nullatenus vexarent vel⁶ perturbarent, cum nos in eadem causa adeo mature incedere intenderemus, quod tua serenitas per operis effectum recognosceret nos absque acceptatione personarum unicuique justitiam ministrare voluntarios et promptos existere. Quae scripta non dubitamus tuae serenitati placitura esse, cum honestissima sint et aequitati, quae tuis antecessoribus et probitati tuae amica fuit prorsus consonantia. Nescimus autem, an ea receperis, cum secretarius tuus nihil nobis de illis retulerit.

[10] Sed, ut ad ea redeamus, quae secretarius tuus nobis insinuavit de injuriis illatis per episcopum vel suo procuratore nostrarum litterarum executoribus et officialibus tuis procuratores ejus multas excusationes praetendunt, quas nec admittere nec refellere causa aliter non discussa valemus, nec de superioribus per eos {112} narratis, quae in parlamento tuo sine⁷ ejus gesta feruntur, certam notitiam obtinemus. Ponderamus tamen non parum ea, quae narrantur multumque miramur, si verum est illos de parlamento ad speciales causas manus apponere⁸. Neque boni exempli est neque res digna videtur, quae de tribunali Christianissimi regis prodebeat. Nam unde haec auctoritas tuo parlamento data est, ut archiepiscopo praecipiat militem absolvere ob percussorem clericum excommunicatum? Inaudita res in aliis regnis ista est, nec aliquo potest jure salvari. Tuam quoque serenitatem veluti Christianissimam talia non probare confidimus.

[11] Illud quoque a jure alienum est, quod⁹ procuratores episcopi referunt illos scilicet de parlamento tuo ecclesiae Nanetensis temporalia ad¹⁰ te spectare judicasse, cum dictus episcopus ad sedem apostolicam ea pertinere dixisset, exceptionemque judicii declinatoriam posuisset. Praesumpserunt profecto nimis, qui non solum in facto proprio tuo, si vera narrantur, judicare contra praelatum se tibi minime subjectum asserentem, sed etiam Romanae primaeque sedis, matris et magistratae fidelium, jura¹¹ attingere veriti non fuerunt.

¹ delictis V10

² pro V10

³ sancte *add.* V10

⁴ causam V10

⁵ *omit.* V9

⁶ et V10

⁷ siue V9

⁸ speciales causas ... apponere : spirituale cause maius opponere V10

⁹ quo V10

¹⁰ a V10

¹¹ jure V10

[12] Sed ut ad petitionem tuam denique veniamus, cupimus - ut antedictum est - totis visceribus devotioni¹ tuae complacere. Consideramus tamen tria esse, quae hoc in negotio ponderari debent. Primum est de temporalibus sive regalibus ecclesiae Nanetensis, quae tua serenitas ad se pertinere arbitratur, {113} episcopus vero eadem ad nostram sedem spectare contendit. Accepimus et² dilectum filium nobilem virum, ducem Britanniae, eadem temporalia sua esse praetendere. Alterum est de sententiis excommunicationis aliisque censuris contra dictum militem et nonnullos alios officiales tuos latis. Tertium est, quod de contumeliis refertur in executores nostrarum litterarum irrogatis.

[13] Circa primum mente revolvimus progenitorum tuorum gloriosissima gesta, qui non modo sanctae sedi apostolicae jura³ sua violare aut quoquo modo perturbare abstinerunt, sed adversus invasores jurium eorundem numerosos duxerunt exercitus et ex Francia per rigidas Alpes magnis periculis ac laboribus transeuntes longissima et durissima⁴ bella gesserunt. Unde factum est, quod domus illa Francorum pro singulari laude et praecipua inter omnes fideles praerogativa Christianissima vocatur. Consideramus etiam eximiam devotionem et praestabilem religionem tuam moresque tuos optimos, pietatem, clementiam justitiamque ante oculos mentis nostrae semper habemus, quibus apud omnes homines princeps clarissimus et justissimus reputaris⁵. Quibus ex rebus persuasum nobis est nihil te velle non tuum, nihil alienum optare, nihil injustum cupere. Itaque, si non sunt tua, de quibus quaestio est, Nanatensis ecclesiae temporalis seu regalia, certi sumus, quod ea tibi usurpare aut vi tibi vindicare⁶ non velis. Nec rursus opinamur propositi tui esse {114} parlamentum tuum debere judicare super his, de quibus quaestio est, apostolicae sedis an tua sint, nec nos illi sumus, qui quovis modo vel coronae tuae vel cuiquam alteri praedjudicare velimus, maxime vero serenitati tuae ipsique coronae Franciae, quibus adeo intensa caritate sumus affecti, ut nihil magis cupiamus quam statum tuum felicissimum esse et prosperioribus in dies incrementis assurgere.

[14] Sed cum ex debito pastoralis officii nobis incumbat omnium ecclesiarum et praesertim Romanae, cui⁷ divino munere praesidemus, indemnitati consulere ac privilegia, libertates et jura tueri, cogitavimus in hac parte eam viam amplecti, quae neutri partium gravis videri debeat et ad veritatem reperiendam reddendumque unicuique, quod suum est, idonea censeatur. Contentamur igitur deputare aliquos, qui cum his, quos tua serenitas pari numero deputaverit, vel hic Romae vel aliquo in loco competenti et rebus gerendis accommo convenientes tam episcopum quam ducem praefatos et procuratores tuos audientes et rite causam examinantes⁸ de dictis temporalibus seu regaliis dijudicent, ut ad quem illa pertineant sua sententia determinent. Interea vero quaecumque per dictum parlamentum tuum sive per te vel officiales tuos contra dictum episcopum judicata seu quoquo modo attemptata sunt, prorsus conquiescant, ita ut nulla adversus eum et ecclesiam suam⁹ sive officiales suos executio fiat pendente {115} iudicio de temporalibus sive regaliis antedictis.

¹ devotionem V10

² ut V9

³ jure V10

⁴ longissima et durissima : durissima et longissima V10

⁵ reputamus V10

⁶ vindicare V10

⁷ in V10

⁸ exanimantes V10

⁹ omit. V9

[15] Quantum vero ad secundum, hoc est de sententiis in dictum militem et officiales tuos praefatos promulgatis contentamur ad complacentiam tuam, et ut¹ desiderio tuo satisfaciamus, quam primum per litteras tuas nobis scripseris, quod super temporalibus ecclesiae praedictae oblatam per nos viam suscipere velis committere alicui praelato in regno tuo existenti, ut militem et alios officiales tuos praenominatos opportune absolvat et super censuris² praedictis eorum indemnitati provideat.

[16] Similiter et de tertio, hoc est de excessu³ perpetrato contra litterarum nostrarum executores, eadem praelato commissionem faciemus, ut comperta veritate, ita hoc delictum corrigatur et puniantur⁴, qui deliquere, ut intelligant omnes nobis esse curae, ne quis vel sedem apostolicam contemnat vel tuae serenitatis honori detrahat.

[17] Haec sunt, carissime fili, quae super his negotiis tuae mansuetudini duximus respondenda, neque aliud hac⁵ vice pro debito nostro agere possumus. Tuum est, ut quae tibi honeste offerimus, benigne suscipias majorum tuorum vestigiis inhaerendo teque ipsum et tuam probitatem imitando. Ita in hoc negotio te habeas, ut et⁶ sedes apostolica merito excellentiam tuam commendare magnificareque teneatur et nomen illud Christianissimum, quod in tua familia vetustissimum est, ad te merito derivatum et pro religione rite conservatum {116} esse videatur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, 6. Kalendas Julias 1457. Dictata per Aeneam, cardinalem Senensem.

¹ et ut : ut et V9

² censuras V10

³ de excessu *omit.* V10

⁴ puniuntur V10

⁵ ac V10

⁶ *omit.* V10

142. Letter to Friedrich III (31 August 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 163-174 **; V9, ff. 74v-79v; V10, ff. 79r-84r.

Editions A: KO, 385¹.

Editions B: None.

Subject: German complaints about the papacy.

{163} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Federico, Romanorum imperatori² Augusto, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Quamvis apostolicae sedi, ut³ placuit altissimo, praesidentes ea nos semper cura tenuerit, ut inclytae nationi Germanicae pro nostra possibilitate {164} complaceremus, et omnibus illinc ad nos recurrentibus faciles ac benignas praeberemus⁴ aures, nuper tamen, sicut nobis relatum est, nonnulli ex venerabilibus fratribus nostris ac dilectis filiis nobiles viris Romani imperii electoribus et alii plerique principes ac praelati nationis ejusdem dieta quadam sive conventu inter se celebrato oratores suos ad te miserunt, qui de nobis deque⁵ curia nostra non parvam querelam facientes inter cetera exposuisse feruntur, quod nos diversis modis nationem ipsam aggravantes, quae inter te nomine nationis et antecessorem nostrum felicis recordationis Nicolaum papam quintum concordata fuerunt, minime adimplere aut observare curemus.

[2] Quibus ex rebus, etsi non dubitemus serenitatem tuam pro sua erga Romanam ecclesiam eximia devotione illorum querelas acriter ac debite confutasse, dignum tamen putabimus super his⁶, quae nobis objiciuntur sinceritatem et innocentiam nostram tuae sublimitati perspicuam ac manifestam efficere, ut si quando posthac similes querimoniae ad tuas aures deferantur, habeas ex nostris litteris, quod murmurantibus ac detrahentibus hominibus respondere atque objicere possis. Equidem⁷ cum nos omnes Christiani orbis nationes benigne, quantum cum Deo possumus, tractare curemus, praecipue tamen Germanos principes ac praelatos singulari quadam caritate et praecipuo prosecuti⁸ sumus {165} affectu. Neque enim nos latet, quo favore amplectendi sunt ecclesiarum praesules et quo⁹ saeculi principes honore praeveniendi, ut illos fratrum, istos filiorum loco sua cuique dignitate servata habere debemus. Sunt evangelia sacra semper ante oculos nostrae mentis sanctorumque patrum decreta sedulo in animo volvimus. Novimus, quid episcopis liceat, quid principes deceat, quid officio summi sacerdotis incumbat, neque cordi nostro quidquam tenacius haeret quam ita sacros canones observare, ut idonei ministeriorum Christi dispensatores inveniamur.

¹ DV, 236v-239r

² semper *add.* KO

³ sicut V10, KO

⁴ prebeamus V10, KO

⁵ denique KO

⁶ iis V9

⁷ et quidem V9

⁸ prosequenti V10

⁹ *omit.* KO

[3] Nota est omnibus apostolicae sedis auctoritas, manifesta cuique primae sedis dignitas, vulgata per orbem vicarii Dei potestas, cui dictum est a domino: “*Pasce oves meas,*” et “*Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis,*” et reliqua, quibus in evangelio Romani praesulis eminentia divinitus declaratur. Quibus ex rebus non est, cur aliquis opera nostra criminari possit, tamquam latius evagemur, quam nobis liceat, aut tamquam in alienam messem falcem mittere videamur¹, cum non hujus aut illius provinciae, sed universi orbis praesulatum² in apostolicae sedis³ specula consecuti simus⁴. Quae cum ita sint, scimus tamen eos, qui vocati sunt in partem sollicitudinis non esse turbandos⁵ suamque cuique jurisdictionem, nisi forsitan abutantur, servandam esse non ignoramus. Eapropter ita nos gerere in hanc usque diem curavimus, ne qua de nobis {165} cuius⁶ hominum⁷ querela competere possit, nec putamus aliquos esse, qui se laesos aut spretos a nobis dicant, nisi fortasse aliqui fuerint, qui desideria sua non recte metientes tunc se contemptos⁸ aut gravatos arbitrantur⁹, cum petitionibus eorum injustis non annuimus.

[4] Sed audivimus¹⁰ rumore esse tamquam nos¹¹ aurum ex natione tua supra quam deceat extorqueamus. Injuriuntur profecto nobis et a vero longe recedunt, qui talia dicunt. Nihil umquam nostro nomine ab iis extortum est, quibus beneficia contulimus, ut illi garrunt, nihil exactum, nihil petitem praeter annatam¹² vetusto jure debitam. At si qui contra Turcos pecuniaria nobis subsidia obtulerunt, non recusavimus nec recusare¹³ quidem debuimus¹⁴ pro tanta Christianae religionis necessitate. Pecunias autem hujusmodi et alias undecumque venientes non usurpamus nobis, non recondimus in arca¹⁵, non exponimus in jocalibus, non consumimus in deliciis, sed¹⁶ in defensione fidei convertimus et in oppressionem perfidae Turcorum gentis ad nostrum exterminium semper intentae. Innumerabiles sunt et intolerabiles nobis, quas in dies subimus, expensae: nunc in Orientem¹⁷ legato classis nostrae, nunc in Albaniam Scanderbechio, fortissimo Christi athletae indefessoque bellatori, nunc legatis et oratoribus in diversas mundi partes emissis, nunc istis, nunc illis per Graeciam et Asiam laborantibus, ne {167} destituti periclitentur¹⁸, pecunias mittimus, nec fuerunt inanes hujusmodi sumptus.

[5] Licet enim nobis¹⁹ in domino gloriari, qui per ministros suos torpentibus ac paene dormientibus cunctis ferme Christianis²⁰ principibus nobis tantummodo instantibus atque urgentibus, Turcorum

¹ videatur V9; videantur KO

² pie sublatum V10

³ omit. V10

⁴ sumus V10, KO

⁵ turbando V10

⁶ cujus V9

⁷ cujus hominum : hominum cujus V10

⁸ em.; contentos cod

⁹ arbitratur V10

¹⁰ Sed audivimus omit. V10

¹¹ uos V10

¹² amatam KO

¹³ recensere V10

¹⁴ debemus KO

¹⁵ in arca : marcha V10

¹⁶ omit. KO

¹⁷ oriente V9

¹⁸ periclitarentur KO

¹⁹ enim nobis : nobis enim V10

²⁰ Christiani V9

superbissima cornua et insolentissimas acies apud Hungariam confregit magnumque illum ac¹ potentissimum exercitum prostravit, qui sibi non Hungariam modo, sed Germaniam totam, Galliam atque Italiam proterere legemque Christi funditus evertere promittebat. Itaque liberavit dominus populum suum sub praesulato nostro plebemque suam ex ipsis quodammodo faucibus crudelissimi leonis sive imanissimi draconis eripuit.

[6] Nunc quoque classis nostra Rhodum tuetur, Cyprum, Mythilenem² et omnes in Orienti³ Christiani nominis insulas, quae sine tali⁴ praesidio haudquaquam⁵ Turcorum navibus in dies incursantibus resistere potuissent, quodque laudabilis est ac divino nobis munere concessum, non tantum, quas diximus, insulas legatus noster sua prudentia et armorum robore tutatus est, sed alias plerasque Turcorum dominio servientes ad apostolicae sedis devotionem oboedientiamque redegit novissimeque non pauca eorundem Turcorum navigia⁶ ad oppugnandas Christianorum insulas exeuntia potenter invasit, debellavit, in potestatem recepit, nec Albania ingruentes barbarorum impetus proximis {168} diebus declinare potuisset, nisi nostrarum intervenissent pecuniarum auxilia, quae Scanderbechio misimus.

[7] In his nos rebus pecunias consumimus, in his profudimus⁷, quidquid undecumque⁸ corradere possumus⁹ auri vel argenti. Honorem Dei, non nostrum quaerimus. Pro salute populi nobis commissi laboramus, non pro privata utilitate nostra. Curamus, ne nostro tempore Christianum nomen spurcissimi Turcorum pedes conculcare possint. Sed non sunt haec onera, quae nos soli portare queamus, vel sedes apostolica valeat¹⁰ per se ipsam tolerare. Facimus tamen, quod possumus, et quiescentibus aliis, qui nobis auxilio esse deberent, instamus, acceleramus, urgemus, nihil omittimus ex his, quae facultates nostrae permittunt, necessaria nobis detrahimus, ut incumbenti necessitati pro parte¹¹ nobis possibili subveniamus. Quae cum ita sint, audent¹² tamen nonnulli parum quidem religiosi et ad commune bonum minus intenti nos redarguere, quod ab iis¹³ pecunias recipimus, qui promoventur, quamvis sponte oblatas, in classem contra Turcos emissam, quod quam inique agant, jam plane prospicis.

[8] Sed ajunt plerique concordata, de quibus supra mentionem¹⁴ fecimus, per nos minime observari, affirmantes electiones episcoporum aliorumque praelatorum nos parvipendere ac prorsus objicere¹⁵, quod pari modo neque vere neque juste nobis objicitur. Neque enim electiones praelatorum in Germania factas quovis pacto contemnimus, neque ex concordatis {169} omnes passim electiones

¹ et V10, KO

² Mi(y)thilenenchium B1, V10

³ in Orienti : morienti V10

⁴ Itali V10

⁵ haud quoque KO

⁶ nauigias V10

⁷ profundimus V10, KO

⁸ undecimque V10

⁹ possimus V9

¹⁰ valet KO

¹¹ pro parte : propter V10

¹² audient V10

¹³ hi(i)s V9, V10, KO

¹⁴ supra mentionem : mentionem supra V10, KO

¹⁵ abiicere KO

confirmare tenemur, sed illas¹ tantummodo, quae canonicae reperiuntur², quod quidem a nobis diligenter custoditum est. Numquam enim aliquam electionem rejicimus³, quam reperimus esse canonicam. Viros autem quamplures illis ecclesiis sive monasteriis praefecimus, in quibus electis etiam minus canonicè praetendebantur. Quod si aliqui sunt, qui confirmationem petentes non obtinuerunt - sunt autem paucissimi - sciant se idcirco ex sua petitione cecidisse, quia nec canonica fuerat eorum electio, nec promotio ecclesiis, ad quas vocabantur, fuisset utilis. Potestate autem illa, quae nobis divino atque humano jure simulque concordatis ex praedictis competit providendi⁴ ecclesiis de persona magis idonea, etiamsi canonica in illis electio facta reperiatur, adhuc non sumus usi, nec uti proponimus nisi ex magna et urgentissima causa.

[9] Super reservationibus autem ceterisque beneficiorum provisionibus, de quibus similiter accepimus querelas coram tua serenitate fuisse propositas⁵, non sumus memores aliquid a nobis esse concessum contra concordata praedicta. Quod si quid tale factum est⁶, ut saepe in multitudinem⁷ litterarum ac negotiorum aliqua transeunt⁸, neque bene digesta⁹ neque¹⁰ bene¹¹ revisa, non est intentionis nostrae aut ordinariorum mensibus derogare aut concordatis ipsis contravenire. Quinimo quamvis liberrima sit apostolicae sedis auctoritas nullisque {170} debeat¹² pactionum vinculis coerceri¹³, ex mera tamen liberalitate¹⁴ nostra ex zelo, quem gerimus ad pacem, ex caritate, qua te tuamque nationem prosequimur, concordatis ipsis locum esse volumus¹⁵ nec¹⁶ patiemur ea temere violari¹⁷, dum Romanae sedis gubernacula retinebimus.

[10] Si quid praeterea est, quod ipsi nationi molestum videatur, ex his, quae prodeunt ex nostro solio, idque fortasse dignum emendatione censetur - possumus¹⁸ enim et nos ut homines aliquando labi atque errare in his maxime, quae facti¹⁹ sunt - non decet episcopos aut alios quosvis²⁰ mortales super apostolicam sedem auctoritatem sibi vendicare aut illos imitari quoquomodo, qui pessimo more detestabilique exemplo in perniciem ecclesiasticae hierarchiae, in confusionem mystici²¹ corporis Christi, in animarum suarum ruinam, leges sibi constituunt, per quas licitum sibi²² esse arbitrantur²³

¹ illa V10

² experiuntur V10

³ reperimus KO

⁴ providendis KO

⁵ preposita V10; preposituras KO

⁶ *omit.* V9

⁷ multitudine KO

⁸ transeant V10

⁹ gesta KO

¹⁰ digesta neque *omit.* V9

¹¹ *omit.* V10

¹² debebat V10

¹³ cohereri KO

¹⁴ libertate V10

¹⁵ *corr. ex* voluimus B1; uoluimus V10

¹⁶ ne KO

¹⁷ molari V10

¹⁸ possumus V9

¹⁹ fati KO

²⁰ quos jus V10

²¹ mixti B1; misti V10

²² *omit.* V10

²³ arbitramur V9

apostolicae sedis mandata contemnere ac pro suae voluntatis arbitrio ecclesiastica disponere spiritualiaque¹ negotia. Nam qui talia praesumunt, alieni sunt, profani sunt². Deum patrem suum³ appellare non possunt, qui matrem ecclesiam recognoscere nolunt, sed tamquam membra vel putrida vel arida a reliquo corpore recidi debent. Nulli enim permissa facultas est, ut contra Romanam ecclesiam, omnium fidelium matrem ac magistram, recalcitrare⁴ possit vel se ab illius imperio subtrahere. Comendendus est una in domo pascalis agnus. Manere oportet in arca regnante {121} diluvio, cui cura est, ne pereat.⁵ Unus Deus, una fides, unum baptisma, unus Christi vicarius in terris⁶ est, qui caelos benemerentibus aperit, claudit autem malignantibus.

[11] Si quis autem arbitratur secum non bene agere apostolicam sedem, recurrere ad eam debet, gravamen suum exponere, remedium petere: numquam pia mater filiorum desiderio deerit, quod viderit ad salutem eorum pertinere. Et tu ergo⁷, serenissime imperator, si quid arbitraris tuae nationis praelatos habere, quod per nos emendari debeat, admone eos, hortare et urge, ut ad nos⁸ venientes, suas nobis necessitates exponant, gravamina referant, desideria proferant. Nam votis eorum, quae a rationis tramite non discordant⁹, tanto libentius annuemus, quanto confidentius eos ad nos recursum habere videbimus.

[12] Ceterum, quia carissimum¹⁰ filium nostrum Ladislaum, Hungariae ac Bohemiae regem illustrem, nondum reconciliatum tibi esse percipimus, sed adhuc inter te et¹¹ ipsum lites esse feruntur peringentes, quamvis non dubitamus pro tua¹² te sapientia ea dumtaxat seu quaerere seu velle, quae sint aequitati ac justitiae consona, quia tamen discordia vestra tanto magis nos¹³ angit quanto majus¹⁴ Christianae rei publicae damnum resultat, serenitatem tuam rogamus, ut ante oculos tuos ponas primum cum quo contendis et ubi contendis¹⁵, quia cum carne tua, cum sanguine tuo, cum {172} fratre tuo, et in domo tua, in agris paternis, in hereditate avita bellum geris, in quo nec perdere nec vincere tutum est.

[13] Considera, quod tu imperator es advocatus ecclesiae, protector fidei Catholicae, primus inter saeculi principes, primus, qui arma pro defensione religionis nostrae induere debeas¹⁶. Considera, quod tu ille es, in quem¹⁷ omnium Christianorum oculi coniecti sunt, qui, si quemadmodum tibi ex officio incumbit adversus impiam Turcorum gentem arma promoveas¹⁸, universos ferme reges ac

¹ spiritualiaque V9

² profani sunt *omit.* V10, KO

³ *omit.* V9

⁴ te calcitrare V10

⁵ pareat V10

⁶ in terris *omit.* V10

⁷ vero *add.* V10

⁸ uos V9

⁹ discordent V10, KO

¹⁰ in Christo *omit.* V9

¹¹ atque KO

¹² te KO

¹³ non KO

¹⁴ *corr. ex magis* B1; magis V10, KO

¹⁵ et ubi contendis *omit.* V10

¹⁶ considera quod ... debeas *omit.* V10

¹⁷ quo V10

¹⁸ promoueris KO

principes, ut te sequantur, provocabis, labentemque¹ rem Christianam magnifice sublevabis. Sin vero domi manseris, aliis occupatus curis², nemo erit, qui bellum Christi gerere velit, erisque tu ipse causa, cur nostro tempore fides Catholica negligatur³. Intellexisti, quae fecerint⁴ Turci superioribus annis, ut⁵ Constantinopolim, orientalis imperii caput ac totius Graeciae columen, invaserunt, ut urbes quamplurimas incenderunt, ut⁶ Christianum sanguinem effuderunt, ut altaria everterunt, ut sanctorum reliquias canibus objecerunt, ut imagines Dei nostri gloriosaeque⁷ matris ejus aut lanceis effoderunt aut sputis lutoque deturparunt.

[14] Scis, quae nunc cogitant, quae parant, quae moliuntur. Nullum illis studium ardentius, nulla cura propensior est, quam ut ea agant⁸, per quae possint Christianam gentem funditus perdere. Vincula, verbera, necesse fidelibus omnibus {173} comminatur. Prope est eorum gladius et adesse festinant tempora, et tu interim ac patruelis tuus arma, quae merito in hostes fidei verterentur, contra subditos et vasallos vestros exercetis⁹. Dices fortasse “Quievissem, nisi me magna necessitas impulisset, sed paratae fuerunt insidiae mihi, hereditas mea in periculo posita est, coactus sum arma pro defensione mea capescere, invitus pugno¹⁰ cum sanguine meo.” Possibile est, quod ais, nihil inficiamur. Age sint vera, quae refers omnia; sit justissima tua causa. At justius est pro Christo pugnare, et major necessitas est hereditatem Christi quam tuam defendere. Si tua perit, est adhuc, ubi salveris. Sin¹¹ perit Christi hereditas, quod tamen nullo pacto futurum putamus, et tuam hereditatem perire oportet et¹² Christianae rei publicae fundamenta corruere. Cogita igitur de communi periculo prius et majora minoribus antepone. Exquirito omnes vias, quibus cum patruelle tuo quantum sanguine, jungeris, tantum dilectione et affectu sincero copuleris, nec illi imputes quoquo modo, quae per alios aetati tenerae subgeruntur.

[15] Audivimus dilectum filium, nobilem virum Ludovicum, Bavariae ducem, inter te et ipsum patruelem de pace acturum in Austriam descendisse. Credimus et dilectum filium nostrum Johannem, cardinalem Sancti Angeli, apostolicae sedis legatum, quemadmodum sibi scripsimus, eisdem tractatibus interfuturum. Age, flecte animum et amplectere¹³ {124} bona mente concordiam. Noli omnia, quae tibi debentur, exquirere. Esto contentus his, quae potes obtinere, nec graveris pro bono pacis de tuo jure pauca dimittere. Deus, pro cujus causa pacem accipies, majora tibi retribuet. Commendabunt omnes sapientiam tuam¹⁴, quae furori temperantiam, arrogantiae humilitatem, duritiei mansuetudinem, tenacitati largitatem objecerit.

¹ libentemque V10

² eius V10

³ negligent V10

⁴ fecerunt V10, KO

⁵ omit. V10

⁶ et V10

⁷ nostri gloriosaeque : nostrique gloriosae V9

⁸ agunt KO

⁹ exercentis V10

¹⁰ pugna V10

¹¹ si KO

¹² ex V10

¹³ plectere V9

¹⁴ sapientiam tuam : tuam sapientiam KO

[16] Sit finis aliquando civilis et intestinae discordiae, ut tandem cum patruale tuo reconciliatus, et tu et ipse ceterique Germanicae terrae proceres, quorum consuevit in armis esse invicta¹ virtus, jam viribus ac concordibus animis in Turcos militaria signa feratis. Infelices Christianos, qui per Graeciam captivi merent a iugo² servitutis eximatis ac regiam civitatem, quae de Constantino Caesare nomen habet, quam turpiter pridem amissa fuit, tam gloriose recuperetis.

[17] Haec scipsimus tuae serenitati non sine fiducia singulari pro ea, quae tibi et inclytae nationi tuae ingenti caritate sumus affecti. Tuum est, ut haec tam bono animo recipias, quam sunt a nobis optimo corde prolata.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, pridie Kalendas Septembris 1457. Dictata³ per Aeneam, cardinalem Senensem.

¹ iuncta V10

² iugis KO

³ dictatam V10

143. Letter to Juan Carvajal (1 October 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 208-210; V9, ff. 94r-95r; V10, ff. 99v-100v.

Editions A: KO, 333¹

Editions B: None.

Subject: The conflict between the emperor and King Ladislaus. Marriage of King Ladislaus.

{208} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Johanni, cardinali Sancti Angeli, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Ex litteris, quae de partibus Austriae ad curiam nostram in dies deferuntur, intelligimus dilectionem tuam, cum litterae illae scriberentur, adhuc fuisse in Hungaria, de qua re admirati plurimum² sumus, cum jam pridem tibi scripserimus³, ut ad partes Alamaniae te conferres eam discordiam pro tua facultate sedaturum, quae inter carissimos filios nostros, Federicum, Romanorum imperatorem, et Ladislaum, Hungariae ac⁴ Bohemiae regem, versatur, quae quantum periculosa sit et quantum rei publicae Christianae damnosa pro tua singulari prudentia non ignoras. Nescimus, quae te causa⁵ tam diu retardaverit, cum te non lateat non minus utile fore dictos principes ad invicem reconciliare quam Turcorum perniciosis obviare conatibus, siquidem noxiora multa sunt intestina bella quam externa, et frustra his, qui foris sunt, resistimus, si aliis, qui intus sunt vulneramur⁶. Itaque voluissemus te, quam primum recepisti litteras nostras ad imperatorem et regem praefatos iter arripuisse, quod quidem fuisset nostro iudicio expedientissimum.

[2] Verum cum novissime nobis relatum sit dictum Hungariae ac Bohemiae regem {209} circa festum sancti Martini proxime futurum decrevisse Bohemiam petere, ut ibi⁷ sponsam suam et⁸ carissimi filii nostri Caroli, regis Franciae, natam conduci faciat et cum ea sollemnes ibidem nuptias celebret, pro qua jam fertur oratores misisse, committimus tibi et harum tenore seriose⁹ mandamus, ut omnibus aliis postpositis¹⁰ ad ipsum regem quam celerrime te conferas eujusque nuptias tam sui quam dicti regis Franciae consideratione nostro et apostolicae sedis nomine, ut dignum est, tua praesentia honores. Erunt enim, ut fama est, hae nuptiae plurimum excellentes ac magnificae tam respectu personarum invicem contrahentium, quarum sanguis clarissimus est, et sublimis dignitas¹¹, quam principum, qui conventuri eo dicuntur, cum non solum dilecti filii nobiles viri, Bavariae ac¹² Saxoniae

¹ DV, 226r

² admirati plurimum : plurimum admirati KO

³ scripsimus KO

⁴ et KO

⁵ res KO

⁶ si aliis ... vulneramur *omit.* V9

⁷ sibi KO

⁸ *omit.* KO

⁹ serie KO

¹⁰ posthabitis KO

¹¹ quarum sanguis ... dignitas *omit.* KO

¹² et KO

duces, marchionesque Brandenburgenses cum conjugibus suis, sed¹ etiam carissimus in Christo filius noster Casimirus, rex Poloniae, simulque consors ejus regina, earundem nuptiarum celebritati asserantur interfuturi.

[3] Consideramus autem, quod in tantorum conventu principum multa tractabuntur, in quibus erit tua praesentia nedum utilis, sed etiam necessaria, poterisque in tali conventionem de modis², per quos religio nostra contra Turcorum impetum defendatur, commode tractare, et cum sint ibi nonnulli male de fide Catholica sentientes, eorum malitiae, ne quid in tanta congregatione nocere possit, opportune obviabis. Quibus ex rebus necesse est, ut eidem congregationi prorsus interesse cures, et ita nos dilectioni tuae iterum atque iterum committimus et mandamus, responsum tuum super his quam celerrimum expetentes³.

Datum Romae, die prima Octobris 1457⁴. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit.⁵

¹ *omit.* KO

² poterisque in ... modis *omit.* KO

³ expectantes KO

⁴ *omit.* KO

⁵ Aeneas ... dictavit : per Eneam dictata KO

144. Letter to Juan Carvajal (15 October 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 216-218; V9, ff. 95v-99r; V10, ff. 103v-105v.

Editions A: KO, 343¹

Editions B: None.

Subject: *The conflict between the emperor and King Ladislaus.*

{216} Calixtus, episcopus, servus² servorum Dei, dilecto filio Johanni, cardinali Sancti Angeli, apostolicae sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Ex litteris tuis Diaci 16.³ Julii datis intelleximus te in partibus istis⁴ moraturum per aliquod⁵ tempus, ut quid agant Turci⁶ quidve parent, facilius intelligas ac nobis et carissimo filio⁷ nostro⁸, regi Hungariae, quam celerrime significes. Intelleximus et antea, quae gesseras⁹ in regno Bosniae. Laudamus opera tua et omnia per te gesta prudenter et accurate recognoscimus. Commendamus quoque circumspectionem tuam et animi constantiam ac bonitatem, quae dum Christi, Dei nostri, negotium agit nec labore frangitur nec timore dejicitur neque periculo ullo a sancto proposito deterretur. Multa tibi debet apostolica sedes, et quidem pro singulari virtute tua proque gravibus laboribus, quos perpessus es, scimus nos tibi plurimum¹⁰ obligatos, conabimurque vita comite pro tuis meritis personam tuam honorare.

[2] Nunc tamen necesse est, ut in perseveres in sancto opere personamque tua a labore {207} coepto non retrahas, sed pro tua excellenti prudentia in his continues, quae salus ecclesiae ex te deprecatur, cumque ad res fidei contra Turcos prospectae dirigendas maxime necessarium sit, ut carissimi in Christo filii nostri Federicus, Romanorum imperator, et Ladislaus, Hungariae ac¹¹ Bohemiae rex, inter se reconciliati in Turcos arma convertant, sitque modo quaedam dieta inter eos indicta¹² ad pacem tractandam, in qua dilectus filius, nobilis vir¹³, Ludovicus, Bavariae dux, tamquam mediator futurus asseritur, utile nobis videtur et quodammodo necessarium, ut et tu eo te conferas in tam sancto opere nostro nomine tuas partes adhibiturus.

¹ DV, 221v-

² *omit.* B1

³ 17. KO

⁴ illis KO

⁵ aliquot KO

⁶ agant Turci : Thurci agant KO

⁷ carissimo filio : filio carissimo KO

⁸ nostri KO

⁹ gesseris KO

¹⁰ tibi plurimum : plurimum tibi KO

¹¹ atque KO

¹² uindicta V10

¹³ nobilis vir : vir nobilis V10

[3] Eapropter mandamus tibi, ut, nisi alia causa magis necessaria in Hungaria te retineat, ad imperatorem et¹ regem praefatos² gressus tuos quantocius dirigas, eos ad pacem inducere³ coneris, et omnia facies⁴, quae tibi videbuntur ad reconciliationem ipsorum principum necessaria. Videtur enim⁵ rebus agendis omnino conducere, quod tu dictos principes adeas, sive per ipsum ducem ante tuum adventum pax concludatur, sive non⁶, namque si pacem factam invenieris, quod Deus pro sua misericordia largiatur, habebis expeditam viam, qua⁷ principes ipsos ad ducendum contra Turcos exercitum efficaciter invitare possis. Et alia multa sunt in Alamania gerenda, quae tuam praesentiam exposcunt. Sin vero - quod absit – {208} concordiam nondum factam inveneris, laborandum tibi erit totis viribus, ut ea perfici possit⁸. Nisi enim principes ipsi depositis inter se discordiis ad commune bonum unanimes fiant, non videmus, quid per Hungariam contra Turcos patrari possit laude dignum aut existimatione.

[4] Verum, quia multa⁹ saepe occurrunt, in quibus personaliter adesse non vales, et tamen tuam diligentiam exposcunt, misimus ad te dilectum filium Laurentium Rovarellam, sacrae theologiae professorem et subdiaconum nostrum, quem mittere possis ad ea loca, quae tu ipse adire non vales. Is enim, sicut in mandatis a nobis habet, quidquid jusseris, exequetur et a¹⁰ tua voluntate nullatenus deviabit. Insuper, ut intelligas, quae nunc in partibus Rheni per electores imperii tractantur, facimus tibi copiam litterarumstrarum, quas imperatori transmittimus, ut secundum scripta nostra tuam-que¹¹ singularem prudentiam eo te melius gerere valeas, quo fueris de singulis occurrentibus plenius informatus.

Datum Romae, die 15.¹² Octobris¹³ 1457. Aeneas, cardinalis Senensis dictavit¹⁴.

¹ et V10

² praefatum V9

³ ducere KO

⁴ facias KO

⁵ Videtur enim : etenim videtur KO

⁶ uero V10

⁷ quam V10

⁸ ea perfici possit : eam perficere possis KO

⁹ omit. KO

¹⁰ omit. V10

¹¹ et tuam KO

¹² 16. KO

¹³ anno add. KO

¹⁴ Aeneas ... dictavit omit. V10; dictata per Eneam KO

145. Letter to Dietrich Schenk von Erbach (15 October 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 219-221 **; V9, ff. 99r-103v; V10, ff. 1055-106v.

Editions A: KO, 341¹

Editions B: None.

Subject: The Bishop of Würzburg.

{219} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, Theoderico, archiepiscopo Maguntini, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Ex² litteris tuis, quas in favorem venerabilis fratris nostri Johannis, episcopi Herbipolensis, nuper ad nos misisti, plane percepimus fraternitatem tuam de gestis ipsius episcopi aliter instructam esse, quam veritas ipsa requirit. Numquam enim tuae³ moderationis integritas tam efficaces apud nos preces pro eo porrexisset, si facta ipsius aperta tibi cognitaque⁴ fuissent. Intoleranda namque et⁵ detestanda prorsus est ejus praesumptio, qui pecunias⁶ auctoritate apostolica collectas et apud fideles manus reconditas auctoritate⁷ propria violenter eripere et in usus suos convertere non erubuit, et cum nostro nomine ad restitutionem ipsarum pecuniarum requireretur⁸, non solum mandata nostra contempsit, sed in nos quoque probra jacere et maledicta conferre non dubitavit nuntiis quoque nostris, quos honorare tenebatur, {220} minas inferens, eos ex territorio suo tam recedere quam fugere compulit, cum nostra et apostolicae sedis jura ab eo⁹ requirerent. Nec est, cur sub colore carissimi in Christo filii nostri regis Cyprae illustris excusationem praetendat¹⁰ tamquam ad illum ex ordinatione nostri antecessoris¹¹ dictae pecuniae pertineant¹². Scimus enim abunde, quid cum ipso rege sit agendum, nec quisquam est tam hebetis¹³ ingenii, qui Romanum pontificem de talibus pecuniis liberam habere dispositionem ignoret.

[2] Quae cum ita sint, toleravimus tamen jam septem mensibus ipsius episcopi contumaciam ac rebellionem, expectantes non sine mansuetudine, si forsitan ad cor reversus cum debita humilitate errorem suum recognoscens, opportune satisfaceret. Sed quanto mitius secum secum¹⁴ agimus, tanto duriores ejus contumaciam experimur. Miraremur certe, si quispiam alius episcopus eo modo erga nos se haberet, sed multo magis in isto miramur, quem nos ipsi promovimus, et - nisi fallimur - primus episcopus est, quem nos in pontificatu nostro pronuntiaverimus. Dolemus tales esse primitias nostras,

¹ DV, 220v-221v

² omit. V10

³ tua KO

⁴ tibi cognitaque : tibi cognita V9, KO

⁵ omit. V10

⁶ penimas V10

⁷ apostolica collecta ... auctoritate V10

⁸ requirentur V10

⁹ ab eo omit. KO

¹⁰ portendant KO

¹¹ predecessoris KO

¹² pertinent V10

¹³ parum habens KO

¹⁴ secus V10

et eum nobis potissime infestum esse, quem nostri honoris prae ceteris cupidissimum esse decebat. Omittimus juramentum nobis ab eo praestitum et verba, quae sui procuratores de eo nobis¹ fecerunt, cum sibi praesulatum commisimus. Longe aliter sese habet, quam vel nos^{2 3} putavimus vel nobis de ipso persuasum fuit.

[3] Verum quamvis pro tanta et {221} tam notoria dicti episcopi rebellione merito ad ulteriora procedere et convenientis animadversionis in eum censuram extendere deberemus, ut tamen precibus tuis quantum cum Deo possumus, deferamus, et quanto major est dicti episcopi contumacia, tanto clementia nostra dilucidius ostendatur, mandavimus in causa ipsa sic pedententim procedi, ut possit interim, si velit tua fraternitas dictum episcopum ad debitam satisfactionem inducere, ipse vero sese corrigens cum camera nostra, sicut tenetur, concordare.

[4] Quod autem causam aliam dilectum filium Johannem Heseler⁴ et liberos ejus concernentem ad partes Alamaniae remitti petis, non est, quod tuo desiderio concedere valeamus. Nosti enim, ut arbitramur, quam dure quamque acerbe saevitum esse dicitur per dictum episcopum in scultetum, uxorem et liberos, quos postquam diris carceribus mancipavit et aliquandiu⁵ gravioribus afflixit molestiis, vix tandem cum promissione, ut ad mandatum suum redirent extra territorium suum dimisit, bonis omnibus excussos, pauperes et miseros nulloque nisi amicorum levamine sustentandos. Quibus quam difficile sit in partibus illis cum tali episcopo judicialiter contendere, non ignoras. Sed agitur causa ipsa coram iudicibus rotae nostrae inter graves et optimos juris⁶ interpretes, qui tam pauperi quam diviti justitiam ministrare consueverunt, apud quos non⁷ potentia vel gratia, sed sola veritas valet⁸. Si justa est episcopi causa, poterit per procuratorem idoneum se defendere. Si minus, tolerandum erit iudicium, quod rite procul dubio in hoc negotio statuatur.

[5] Nos autem fraternitatem tuam exhortamur, ut praemissis consideratis ipsi episcopo ea suadeas, quae sibi ad salutem et honorem cedant, nec velis ejus opera, qualiacumque sint, ita tueri ut illis magis erranti quam nobis et apostolicae sedi recta monenti favere videaris.

Datum Romae, die 15.⁹ Octobris¹⁰ 1457. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit¹¹.

¹ *omit.* KO

² *omit.* V10

³ vel nos : ut KO

⁴ Henseler V10; Hessler KO

⁵ aliquando diu V9

⁶ viris V10

⁷ *omit.* V10

⁸ *omit.* V9

⁹ 25. V10

¹⁰ anno add. KO

¹¹ Aeneas ... dictavit : dictata per Eneam KO

146. Letter to Ladislaus the Posthumous (20 October 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 229-236 **; V9, ff. 104r-107r; V10, ff. 110r-113r.

Editions A: None.

Editions B: None.

Subject: *The crusade against the Turks.*

{229} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Ladislao, regi Hungariae illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Inter multiplices et arduas curas, quae cor nostrum diebus ac noctibus assidue pulsant, illa praecipua illaque maxima est, ut¹ impiam Turcorum gentem Christianis infestam et vero Deo rebellem nostro, si domino placeat, tempore tam procul a Christianis finibus arceamus, ut liberi ab eorum insidiis Christiani populi pace tranquilla fruentes gratum domino et² acceptum praestare valeant famulatum. Nisi enim perfidam et abhominabilem illorum sectam³ e terminis Europae⁴ Christiana propulsent arma, necessarium est non solum Albaniam, quae pars Macedoniae quondam {230} fuit, sed Dalmatiam, Croatiam omnesque oras Illyridis ipsumque regnum tuum Hungariae et alias quamplurimas Christianorum provincias assiduis Turcorum sive proeliis sive incursionibus agitari.

[2] Extat memoria recens eorum, quae Christianis per Graeciam constitutis nostris diebus ingesta sunt mala. Perdita est enim Constantinopolis urbs regia, Orientalis imperii olim caput, patriarchalis sedes, litterarum domicilium ac totius Graeciae columen. Quanta ibi patrata sunt⁵ scelera, horret animus nedum referre, sed cogitare. Tempia Deo dicata cum vestibus et aditis vel diruta vel profanata sunt. Altaria, in quibus hostia Deo singulis offerri diebus immaculata consuevit, aut disjecta sunt aut polluta. Sanctorum reliquiae martyrum beatorumque confessorum ac virginum dissipatae canibus aut ante ora porcorum objectae. Venerabiles ipsius salvatoris nostri ac beatissimae virginis genitricis⁶ ejus, reginae caeli, Mariae, et aliorum sanctorum imagines impetitae lanceis ac mucronibus nunc sputo, nunc luto in contumeliam Christiani nominis deturpatae. Sacerdotes excarnificati, sacrae virgines incestatae, nobilitas gladio caesa, matronae et puellae ea perpressae, quae victorum libido persuasit⁷, reliqua turba in servitutem rapta⁸ et dominum simul et religionem mutare compulsa.

[3] Verum haec illis idcirco fortasse divina majestas et infallibilis caelestis justitiae providentia {231} permisit⁹ accidere, quia, cum essent Christiano nomine insigniti, non tamen Jesu Christi vicario, ut par erat, humiliter oboediebant, sed peregrinas secuti opiniones ea de sanctissima trinitate suscipere

¹ ne V10

² omit. V10

³ septam V10

⁴ Europie V9

⁵ sint V10

⁶ omit. V10

⁷ suasit V10

⁸ capta V10

⁹ misit V10

recusabant, quae sacrosancta Romana credit et profitetur ecclesia. Permittit enim Deus eos dignis etiam in hoc mundo suppliciis coerceri, qui¹ de sua maiestate impia quoquo modo praedicare praesumunt². Utcumque³ sit, dolendum est talem ac tantam jacturam in Christiana gente quamvis schismatica et a mystico Christi divisa corpore accidisse. Dolendum est, quod eum locum sortiti sunt inimici nostri, cujus tanta fuit apud veteres aestimatio, et ex quo magna possunt Christianis plebibus inferri detrimenta. Sed illud nobis molestum est, quod iidem Turci Constantinopolitana victoria superbientes in vicinas prorumpentes provincias⁴ plura oppida ferro atque igne delevere; agros vastavere; quamplurimos animas paene innumerabiles abegere; insulas non paucas, quae Christianorum antea fuerant, in suam potestatem redegere.

[4] Quibus ex rebus quamprimum divinae miserationi placuit, ut nos in apostolicae sedis specula constituti Christiani gregis curam assumeremus, mox animum nostrum eo convertimus, ut spurcissimae gentis illius molimina impediremus, voventesque Deo nostro nihil omittere, quod pro salute Christiani populi necessarium putaremus, id toto studio, {232} toto conatu, tota mente sumus aggressi, ut sponsam ejus immaculatam Catholicam ecclesiam ab infidelium gladio atque impugnatione defenderemus, idque hactenus pro nostra facultate peregrimus, et auctore domino deinceps magis ac magis agere confidimus.

[5] Misimus enim in Orientem et in Galliam et in⁵ Hungariam legatos⁶ de latere summos viros, Sanctae Romanae ecclesiae cardinales. Misimus et ad alias mundi partes nunc episcopos⁷, nunc divini atque humani juris interpretes non sine gravibus expensis. Exhortati sumus reges et principes, populos ac communitates magna cum instantia comminuimus, ut nobiscum concurrentes pro Dei honore, pro tutela fidei Catholicae, pro salute Christiani populi arma sumentes ad delendos inimicos crucis Christi totis assurgerent animis⁸ et unitis accurrerent viribus. Sed non responderunt illi desiderio nostro neque in tanta rei publicae necessitate, quae speravimus, auxilia praebuerunt, sive quod aliis occupati negotiis res privatas publicis anteponerent, sive quod hoc illi opus non tam cordi erat, quantum debuit.

[6] At cum sperata nobis auxilia deessent, non tamen defuit animus, sed jactantes in domino cogitatum nostrum ab eo petivimus auxilium, pro cuius honore Turcis parabamus exitium. Nec nos deseruit benignissima manus Dei, nam cum magnae Turcorum {233} copiae regnum tuum Hungariae intravissent brevique illud sibi subjicere ac conculcare minarentur, nec posset legatus noster ex nobilibus ac⁹ potentibus viris exercitum comparare, ex ignobilibus atque inopibus fidelibus tamen et fortibus Christi militibus ex diversis regionibus ad se concurrentibus validas instruxit cohortes, quae sub Johanne Huniate, consummatae virtutis ductore, apud oppidum Albense cum Turcis commisso proelio memorabilem illam et necessariam Christiano populo victoriam pepererunt caesisque non paucis hostium milibus paventem et sibi suisque timentem eorum imperatorem turpi se fugae committere

¹ que V9

² presummit V10

³ utrum V10

⁴ victorias *add.* V10

⁵ *omit.* V10

⁶ *omit.* V10

⁷ ipsos V10

⁸ ut nobiscum ... animis *omit.* V10

⁹ et V9

compulerunt, magnum et singulare rerum humanarum exemplum et donum¹ a Deo nobis miraculose concessum. Nam cum pauperes Christi milites profligaverunt animo non minus quam viribus destitutum, qui paulo ante inflatus opinione sui tumens ac superbiens omnes Christianorum principatus parvipendens Europam sibi totam subjicere legemque nostram ac evangelium Christi funditus evertere minabatur.

[7] In Albania quoque Scanderbechius, Christi miles intrepidus, nostris adjutus opibus parva militum manu ingentes Turcorum copias vicit, prostravit, delevit. Nec alteri legato nostro in Graeciam atque Asiam cum navibus misso divinum defuit auxilium, qui cum Turcis saepe {234} confligens non solum navigia viris atque armis instructa ab eis eripuit, sed insulas aliquot, quas jam pridem occupaverant, illis ademit et in potestatem nostram redegit. Novissime insuper classis eorum, quae magno apparatu, multis machinis Mytilenem insulam invaserat, turpiter inde rejecta est et affecta damno.

[8] Quibus ex rebus animadvertimus et palam est placere divinae pietati, quae cogitamus, quae facimus contra Turcos. Quod si Christiani principes nobiscum in hoc tam pio, tam sancto, tam necessario concurrerent opere, profecto - adjuvante domino, cujus res agitur - Turcos ipsos brevi e Graecia pelleremus omnemque prorsus Europam ab eorum faucibus eriperemus et fortasse longius progressi milites Christi etiam sancta loca, sacrum domini sepulchrum et officinas nostrae salutis in Asia Syriaeque recuperarent².

[9] Sed facimus nos, quae possumus, et ultra quam vires nostrae suppeditant in hoc Dei bello conferimus. Tenemus legatos, ut ante diximus. Tenemus classem in mari non parvam. Ministramus pluribus in locis his, qui³ pro fide laborant, auxilia. Nihil⁴ nobis retinemus praeter necessaria, ut expeditioni tam utili subveniamus. Sed non sunt hi redditus apostolicae sedis, ut tanti belli pondus nostra impensa sustinere possimus. Quod si domare prorsus Turcorum feritatem Christiani volunt sibi que tutam atque⁵ optatam acquirere pacem, necessarium est, {235} ut, quod saepius expetivimus, nunc denique principes agant, concurrant nobiscum in saluberrimo bello et suorum bonorum, quae a Deo receperunt in hoc opus, quod Dei est, partem exponere non recusent nec talem occasionem rei bene gerendae omittant.

[10] Nam si umquam spes fuit hos hostes evincendi, nunc potissime tempus est, quo victoriam sperare valemus, dum recenti vulnere percussi trepidant, nec faciem nostrorum militum respicere audent, dum fugit hostis insequendus, dum trepidat aggrediendus, cum perdit animum invadendus. Quod si hoc tempore Turcorum provincias Christianae cohortes ingrediantur⁶ armatae, confidimus in Dei nostri benignitate⁷, quod ad praedam magis quam ad proelium⁸ gaudebunt esse profectas. Non est igitur, quod vel tua serenitas vel alii principes ab hoc se onere liberos esse velint aut auxilia quoquo modo in tam laudabili expeditione denegare praesumant. Neque enim magna ex eis aut ex te petimus, neque

¹ domum V9, V10

² imperarent V10

³ omit. V10

⁴ mihi omit. V10

⁵ et V10

⁶ ingrediamur V10

⁷ benignate V9

⁸ se add. V10

totum, quod facere potes, sed partem ejus, quamvis res ista tibi prae ceteris cordi esse debet, cujus regna, dum Graecis imperabunt Turci, numquam quiescere poterunt.

[11] Cogitantes igitur, quibus modis quibusve itineribus hanc rem feliciter prosequi valeamus, plurima in mente nostra revolvimus plurimaque diligenter cum¹ fratribus nostris, venerabilibus² sanctae Romanae ecclesiae cardinalibus, pertractavimus et examinavimus, quae tuae serenitati {236} communicare decrevimus. Eapropter mittimus ad praesentiam tuam dilectum filium Laurentium Rovarellam, subdiaconum nostrum, quae tibi cogitatus nostros omnemque mentem nostram in hoc negotio expeditionis contra Turcos ac propositum, in quo residemus, aperiat. Cupimus igitur, ut ei in omnibus, quae nostro nomine dixerit, plenam credentiae fidem adhibere et ita in requisitionibus nostris te velis habere, sicut de tua in commune bonum devotione plene confidimus, et sicut regnorum tuorum et³ rei publicae salus ex te deposcit.

Datum Romae, die 20. Octobris 1457. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit⁴.

¹ uenerabilibus *add.* V10

² *omit.* V10

³ communis *add.* V10

⁴ Aeneas ... dictavit *omit.* V10

147. Letter to Ladislaus the Posthumous (1 December 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 266-270 **; V9, ff. 120r-122r; V10, ff. 128r-130r.

Editions A: KO, 345¹.

Editions B: None.

Subject: The conflict between the emperor and King Ladislaus.

{266} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Ladiaslao, regi Hungariae illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Intelleximus non sine gravi displicentia mentis nostrae et amaritudine cordis, quod adhuc inter carissimum in Christo filium nostrum Federicum, Romanorum imperatorem Augustum, et tuam serenitatem non solum discordia, sed apertum bellum perdurat², et hinc inde subditi vestri vexantur et lacerantur, quae res tanto nobis molestior³ est, quanto majus⁴ exinde Christianae rei publicae detrimentum resultat. Est profecto res detestabilis⁵ vos, qui una ex familia nati estis, proximi sanguine fratresque patruales, tantis ad invicem odiis contendere⁶, {267} ut etiam armis decertetis et alter alterum confundere curetis⁷. Dolendum est, quod opulentam et nobilem patriam vestram nunc ferro, nunc igne dissensio vestra devastat et illas vires inter vos consumitis, quas deberetis in hostes fidei pro tutela Christianae religionis effundere.

[2] Et quamvis imperatori praefato tamquam primo inter saeculi principes advocato ecclesiae et protectori fidei Catholicae potissime incumbat hac⁸ pace in suo imperio procurata totis conatibus in eos⁹ militaria signa transferre, qui nomini Christiano insultare nituntur¹⁰, tibi tamen non minor cura esse debet ad hostes fidei propulsandos et maxime Turcos, qui regno tuo Hungariae latissimo et quondam florentissimo non solum vicini sunt illique molestias in dies inferunt, sed etiam non parvas ejus provincias sibi usurpaverunt. Dolemus certe et angimur vehementer, cum in dies ex illo regno Christianos capi et in barbaricam deduci captivitatem accipimus¹¹ miramurque te non majori studio teneri pro defensione ipsius regni, quam videamus, qui dum in Austria cum patruale tuo contendis praefati regni curam postposuisse videris, tamquam plus doleas unam tibi per Christianos villam auferri quam si per Turcos una provincia subripiatur.

[3] Certe illud palam est, quod dum tu et dictus imperator invicem discordes estis et domestico bello impliciti non solum Hungaria, sed tota fere Christianitas in {268} periculo ponitur. Nam quomodo

¹ DV, 222v

² perduret KO

³ nobis molestior : molestior nobis KO

⁴ magis V9

⁵ quod *add.* KO

⁶ feruetis KO

⁷ ut etiam .. curetis *omit.* KO

⁸ *omit.* V10, KO

⁹ eo V10

¹⁰ intuitur V10

¹¹ accepimus KO

Gallici aut¹ Hispani vel Anglici contra Turcos² exercitum ducere curabunt in remotis agentes, quando vos, qui prope estis, et quorum potissime res agitur, inter vos dissidentes nihil cogitare videmini super his, quae Turcorum perfida³ gens adversus Christianos in dies molitur. Est igitur, supra quam dicere possumus, periculosa haec vestra discordia, nec videmus, quin mala infinita ex eo⁴ prorumpant, nisi quam celerrime tu et imperator praefatus simul conciliemini.

[4] Audivimus tamen unum, quod nobis consolationi est, dilectum scilicet filium, nobilem virum Ludovicum, Bavariae⁵ ducem, in Austriam descendisse concordiam inter vos tamquam communem amicum tractaturum⁶. Nos autem dilecto filio Johanni, cardinali Sancti Angeli, apostolicae sedis legato, qui jam dudum pro salute regni tui Hungariae proque communi Christianorum utilitate non sine magnis laboribus et expensis⁷ commoratus est, litteras dedimus, ut ad imperatorem et tuam serenitatem confestim se conferens, omne studium suum ad id convertat, ut tandem lites vestrae tollantur et penitus sopiantur, redeatque ea inter vos benevolentia, quam propinquitas vestra requirit et nos desideramus. Interea dilectus filius Laurentius, sacrae theologiae professor, nuntius et subdiaconus noster, simul cum dicto⁸ duce ad eam pacem pro viribus se agitabit.

[5] Velit {269} igitur tua serenitas ad ea, quae pacis sunt, animum inclinando ita se habere, ut jam denique finis imponatur domesticae dissensionis vestrae, nec velis audire eos, qui fomenta suggerunt dissensionum, sed modos quoslibet idoneos perquire, ut in Austria ceterisque tuis dominiis pacificatus ad defensionem Hungariae praedictorumque Turcorum exitium insurgere possis et ita efficias, ut imperator tuam erga se caritatem intelligens una tecum vocatis ex Alamania subsidiis exercitum pro tutela fidei et regni tui salute ducere invitetur.

[6] Insuper, quia nonnullos per Germaniam rumores esse audivimus tamquam nos nationem ipsam diversis modis aggravemus, mittimus⁹ tibi copiam litterarum nostrarum, quas imperatori dirigimus tam super pace¹⁰ tecum habenda quam super rumoribus hujusmodi, ut si forte ad aures tuas oblocutiones istiusmodi pervenerint, habeas ex nobis unde sinceritatem et innocentiam nostram tueri atque ostendere possis.

[7] Haec scribimus¹¹ tibi pro ea caritate, qua personam tuam prosequimur, qui postquam te hic Romae in minoribus constituti vidimus et tuam indolem adhuc in aetate tenera¹² consideravimus, ab illo tempore personam tuam singulari quodam affectu dileximus. Et existimantes te pro magno aliquo Christianitatis bono ad maxima reservari, de bona valetudine tua ac felici statu semper curiosi fuimus.

¹ et KO

² Turchum V9

³ perfidia KO

⁴ ex eo *omit.* KO

⁵ Bavariae V9

⁶ testaturum V10

⁷ ibidem *add.* KO

⁸ dilecto KO

⁹ facimus V9, V10

¹⁰ pacem V10

¹¹ scripsimus V10

¹² tenere V10

Tuum {270} nunc est, quae a nobis scribuntur, bona mente recipere et spem, quam de tua probitate concepimus, adimplere.

Datum Romae, Kalendis Decembris¹ 1457. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit².

¹ Kal. Decembris : anno KO

² Aeneas ... dictavit : dictamen Enee KO

148. Letter to Charles VII (1 December 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 270-271 **; V9, ff. 122r-122v; V10, ff. 130r-130v.

Editions A: KO, 344¹.

Editions B: None.

Subject: The Bishop of Nantes.

{270} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio nostro Carolo, regi Franciae illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Audivimus ea, quae dilectus filius Nicolaus Parvi, secretarius tuus, ex parte tua seriose nobis exposuit super nonnullis negotiis venerabilem fratrem nostrum Guillelmum, episcopum Nanetensem, et quendam Johannem de Albiest, militem Nanetensis diocesis, ac nonnullos officiales tuos concernentibus, intellimusque plane desiderium tuum eo tendere, ut praefatus miles simulque dicti officiales tui a nonnullis excommunicationis et aliis censuris ecclesiasticis per dilectum filium Johannem Pintoris², causarum sacri palatii nostri auditorem et capellanum nostrum, ad instantiam dicti episcopi fulminatis absolvantur, et nihilominus adversus³ dictum episcopum causa committatur super nonnullis excessibus, qui ab eo sive ejus procuratione⁴ in personis executorum quarundam litterarum nostrarum ad petitionem tuam venerabili fratri nostro archiepiscopo Turonensi directarum, commissi et perpetrati dicuntur. Voluimus pro nostra informatione etiam ipsius episcopi procuratores, {271} quid dicerent, intelligere et consideratis omnibus hinc inde relatis. quamvis causa nobis perplexa videretur ac difficilis, serenitati tamen tuae, quae de nobis et apostolica sede plurimum merita est eo modo⁵ complacendum duximus, quemadmodum secretario tuo praefato plene respondimus.

Datum Romae⁶, Kalendis Decembris⁷ 1457. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit⁸.

¹ DV, 222r-222v

² Tinctoris KO

³ adversum KO

⁴ procuratore KO

⁵ eo modo *omit.* KO

⁶ 4. *add.* KO

⁷ anno *add.* KO

⁸⁸ Aeneas ... dictavit : dictamen Enee KO

149. Letter to Heinrich Leubing (1 December 1457, Rome)

Manuscripts: B1, pp. 275-276 **; V9, ff. 124r-124v; V10, f. 132v.

Editions A: KO, 349¹.

Editions B: None.

Subject: *The German complaints about the papacy.*

{275} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Henrico Leubing, notario nostro. Salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Intelleximus veridico relatu nonnullos esse principes Germanicae² nationis ecclesiasticos et saeculares, qui de nobis et³ nostra curia murmurantes nationem Germanicam nimium per nos⁴ gravari praetendunt. Id faciunt more hominum, qui saepe bonum, quod habent, non cognoscunt, nec sub alicujus regimine quantumcumque optimo quiescere possunt. Scimus te devotum esse sanctae sedis apostolicae et nostri honoris cupidum nec placere tibi ea, quae praeter ordinem fiunt. Eapropter mitimus tibi copiam nonnullarum litterarum, {276} quas carissimo in Christo filio nostro Federico, Romanorum imperatori semper Augusto, super hac materia direximus, ut intelligas plenissime mentem nostram et habeas ex nobis, quomodo his respondere possis, qui nobis detrahunt. Hortamur igitur pro zelo, quod geris ad Romanam ecclesiam, ut sumpta opportunitate venerabili fratri nostro archiepiscopo Magdeburgensi, qui, sicut accepimus, ad novitates invitatur⁵, quae imperatori praefato scribimus, aut litteris aut verbo communices ipsumque hortaris, ne peregrinas sequatur opiniones, sed more praedecessorum suorum in solida sanctae sedis apostolicae doctrina conquiescat. Idem etiam facies apud dilectum filium nobilem virum Federicum, marchionem Brandenburgensem, sacri Romani imperii electorem, et apud alios, ubi videris esse necessarium. In qua re non solum nobis, sed ipsi Deo, cujus res agitur, plurimum complacebis.

Datum Romae, Kalendis Decembris 1457⁶. Aeneas Silvius cardinalis dictavit⁷.

¹ DV, 224r

² Germanie KO

³ de *add.* KO

⁴ nimium per nos : per nos nimium B1, V10

⁵ mutatur KO

⁶ Kal. ... 1457 *omit.* KO

⁷ Aeneas ... dictavit : *omit.* V9; dictata per Eneam KO

150. Letter to Ladislaus the Posthumous (1 December 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 276-277; V9, ff. 124v-125r; V10, ff. 133r-133v.

Editions A: KO, 350^l.

Editions B: None.

Subject: The conflict between the emperor and King Ladislaus.

{276} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Ladislao, regi Hungariae² illustri, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Audivimus ea, quae dilectus filius Venceslaus, canonicus Vratislaviensis, tuo nomine nobis exposuit et, quantum cum Deo potuimus, ut semper in animo gerimus, desiderio tuo satisfaciemus. Diximus eidem, quanto³ desiderio cupiamus te cum carissimo filio nostro Federico, Romanorum⁴ imperatore, reconciliatum ad ea tendere, quae pro defensione fidei Catholicae et tui regni Hungariae tutela necessaria esse videntur, et quanto cum ardore cupimus regnum illud tuum Bohemiae sub tuo regimine extirpatis heresum⁵ sentibus⁶ ad unionem veram sanctae matris ecclesiae reverti. Super quibus rebus velis ipsum Venceslaum nostro {277} nomine loquentem audire et, sicut de tua in commune bonum affectione confidimus, nos tandem in praemissis consolari⁷.

Datum Romae, kalendis Decembris 1457. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit.⁸

¹ DV, 224r-224v

² regi Hungariae : Hungarie regi V9

³ desiderio tuo ... quanto *omit.* V9

⁴ *omit.* B1

⁵ heresim V9

⁶ dogmatibus KO

⁷ consolare V10

⁸ Aeneas ... dictavit : *omit.* B1, V9; per Eneam dictata KO

151. Letter to Nikolaus von Kues (1 December 1457, Rome).

Manuscripts: B1, pp. 277; V9, f. 125r; V10, f. 133v.

Editions A: KO, 351¹

Editions B: None.

Subject: The German complaints about the papacy.

{277} Calixtus, episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Nicolao, cardinali Sanctae Petri ad Vincula, salutem et apostolicam benedictionem.

[1] Consideravimus diligenter ea, quae nobis scripsisti noviter super practicis², quas nonnulli principes ac praelati in partibus Rheni tenere dicuntur in negotiis ecclesiae. Perpendimus quoque consilium tuum salubre et optimum esse. Eapropter scripsimus carissimo in Christo filio nostro Federico, Romanorum imperatori semper Augusto, sicut per copiam praesentibus³ insertam videbis, cujus tenore perlecto habebis ex nobis, quomodo iis⁴ obviare possis, qui nostrum et apostolicae sedis honorem confundere nituntur. Hortamur⁵ igitur, ut scripta nostra, ubicumque necessarium esse videris, publicari⁶ et mentis nostrae sinceritatem⁷, sicut teneris, et de tua in commune bonum affectione non dubitamus manifestare, procures.

Datum Romae, Kalendis Decembris 1457⁸. Aeneas, cardinalis Senensis, dictavit⁹.

¹ DV, 221v

² practicis V10, KO

³ presidentibus V10

⁴ his KO

⁵ omit. V10

⁶ publicare B1, V9, V10

⁷ serenitatem KO

⁸ omit. KO

⁹ Aeneas ... dictavit : per Eneam dictata KO